

1.02
Ljubljana(091)"1959/1998"
Prejeto: 30. 9. 1999

UDK

061.6(497.4

Zdenko Čepič

KAJ SMO DELALI, KAJ NAREDILI? (Oris dejavnosti Inštituta za novejšo zgodovino ob 40 - letnici ustanovitve)

IZVLEČEK

Avtor na osnovi arhivskega gradiva in poročil o delu predstavlja dejavnost Inštituta za novejšo zgodovino, osrednje slovenske raziskovalne ustanove za raziskovanje slovenske novejšje zgodovine, obdobja od narodnega preporoda 1848 do danes. Inštitut je poleti 1959 ustanovila na pobudo Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije slovenska vlada. Sprva je raziskoval le revolucionarno delavsko gibanja, od začetka sedemdesetih let pa so bile raziskave razširjene na celotno narodno zgodovino novejšje dobe. Inštitutovi raziskovalci preučujejo celotno slovensko politično, kulturno in gospodarsko-socialno zgodovino do najnovejšje dobe v štirih kronoloških sklopih (do 1918, 1918-1941, 1941-1945, 1945 do 'danes'). Rezultati raziskav so dostopni v znanstvenih monografijah, v znanstvenih člankih v osrednjih slovenskih zgodovinskih in drugih znanstvenih in strokovnih revijah in drugod (n.pr. Enciklopedija Slovenije). Inštitut objavlja tudi zgodovinske vire. Izdaja tudi znanstveno revijo Prispevki za novejšo zgodovino. Večji del raziskav o novejši slovenski zgodovini so opravili raziskovalci Inštituta za novejšo zgodovino. Inštitut je znanstveno raziskovalna ustanova z zelo visoko kvalifikacijsko sestavo; med 26 zaposlenimi je 22 zgodovinarjev, od tega 13 doktorjev znanosti in 3 magistri.

Ključne besede: zgodovinopisje, novejša zgodovina, bibliografija, Inštitut za zgodovino deluskega gibanja

ABSTRACT

WHAT HAVE WE BEEN DOING AND WHAT HAVE WE ACHIEVED?
(A review of the work of the Institute for Contemporary History on the occasion of its
fortieth anniversary)

On the basis of archive material and work reports, the author presents the activities of the Institute for Contemporary History, the central national institution for the study of Slovenian history from the national revival in 1848 to the present day. The Institute was founded in 1959 by the Executive Council of the Slovenian government on the initiative of the Central Committee of the League of Communists. The research work of the Institute, which in the beginning only dealt with the revolutionary workers' movement, was, in the early Seventies, extended to cover all aspects of the recent national history. The Institute's associates have been studying the complete political, cultural, economic and social history of Slovenia, divided into four chronological periods (pre 1918, 1918 to 1941, 1941 to 1945, and after 1945). Their findings are available in academic monographs, published sources, papers in national and foreign historiographic and specialist journals, and elsewhere (Encyclopaedia of Slovenia, for example). The Institute also publishes the journal Prispevki

za novejšo zgodovino (*Contributions to Contemporary History*). Most of the research work on recent Slovenian history has been done by the researchers of the Institute. The Institute is a professional research institution boasting a very highly qualified personnel: twenty-two of its twenty-six employees are historians of whom thirteen are holders of doctoral degree and three Masters of Art.

Key words: historiography, contemporary history, bibliography, Institute for Contemporary History, Slovenia

Slovenski pregovor o bosih kovačevih kobilih v primeri Inštituta za novejšo zgodovino ne drži povsem. O inštitutu, katerega raziskovalci preučujejo slovensko novejšo zgodovino, je bilo že precej napisanega. Običajno, kot se spodobi za obletnice, ko je prilika pogledati v preteklost in na opravljeno delo, so direktorji prispevali preglede o organizacijskem razvoju in delovanju inštituta. Tako je ob 10-letnici ustanovitve Inštituta za zgodovino delavskega gibanja (IZDG) in 25-letnici Znanstvenega inštituta pri Predsedstvu SNOS na posvetovanju o problemih zgodovinopisja novejše dobe in nalogah Inštituta za zgodovino delavskega gibanja novembra 1969 podal sistematičen pregled problematike inštituta takratni direktor Bogdan Osolnik.¹ Ob 20-letnici je napisal posebno brošuro o inštitutu nekdanji direktor dr. Tone Ferenc,² dr. Jasna Fischer pa članka ob 25-letnici ustanovitve inštituta,³ - ta je bila obeležena skupaj s 40-letnico ustanovitve Znanstvenega inštituta - ter ob 30-letnici.⁴ V teh pregledih je obravnavana tudi organizacijska ureditev inštituta in spremembe, ki jih je doživljal. Zakaj in kako je inštitut nastal, je kritično, na osnovi arhivskega gradiva v obsežni razpravi orisal dr. Aleš Gabrič.⁵

Ta prispevek je v veliki meri nadaljevanje, pa tudi nadgrajevanje dosedanjih spoznanj o inštitutovem delovanju. Namen ni bil napisati zgodovine inštituta od njegove ustanovitve, prikazu njegove organiziranosti, vezanosti na državo oziroma politične sile, načinov financiranja in organizacije raziskovalne dejavnosti, marveč predstaviti predvsem znanstveno raziskovalno delo in njegove rezultate, ki dajejo inštitutu mesto v slovenskem zgodovinopisju in ki ga potrjujejo in utrjujejo kot osrednjo slovensko znanstveno ustanovo za raziskovanje novejše slovenske zgodovine. Seveda je najboljši pokazatelj dela lahko le čimbolj popolna bibliografija. Ob tridesetletnici je izšla bibliografija vseh, ki so bili od ustanovitve inštituta zaposleni na njem,⁶ dosežke četrtega desetletja pa kaže bibliografija,

¹ Bogdan Osolnik: 10 let dela Inštituta za zgodovino delavskega gibanja in njegovo mesto v slovenskem zgodovinopisju. Prispevki za zgodovino delavskega gibanja (dalje PZDG), 1970, 1-2, (dalje Osolnik, 10 let) str. 163-176.

² Tone Ferenc: Inštitut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani (Ob dvajsetletnici). Ljubljana 1979 (dalje Ferenc, Ob dvajsetletnici).

³ Jasna Fischer: 25 let dela Inštituta za zgodovino delavskega gibanja. PZDG, 1984, št. 1-2, (dalje Fischer, 25 let) str. 5-10.

⁴ Jasna Fischer: Trideset let dela Inštituta za zgodovino delavskega gibanja. PNZ (dalje PNZ), 1989, št. 1, str. 5-15.

⁵ Aleš Gabrič: Ustanovitev Inštituta za zgodovino delavskega gibanja, PNZ, 1997, 2 (Ferenčev zbornik), str. 43-58 (dalje Gabrič, Ustanovitev).

⁶ PNZ, 1989, 1: Trideset let Inštituta za zgodovino delavskega gibanja, Bibliografije.

objavljena v tej številki. Velja še opozoriti, da je nevhvaležno pisati nekakšno 'lastno' zgodovino, pri čemer se avtor kmalu sooči z nekaj vprašanji in načeli zgodovinopisja celotne novejše zgodovine, zlasti najnovejše, tiste, ki še traja in katere ustvarjalci so še prisotni. Gre za vprašanje t.i. zgodovinske distance, v tem primeru pa tudi osebne 'distance'. Poleg vsega pa gre še za zgodovino zgodovinarjev in njihovo razumevanje lastne preteklosti, temelječe na njihovem spominu, ta pa je, kot je znano, mnogokrat 'subjektiven'. Vsekakor je lahko Inštitut za novejšo zgodovino zanimiv 'predmet' zgodovinopisnega raziskovanja.⁷

"Inštitut za zgodovino delavskega gibanja je nastal v svojem času"⁸ in je bil vpet v takratna politično ideološka dogajanja. V resnici je inštitut ves čas živel v 'svojem času'. Ustanovljen je bil v času, za katerega je bilo značilno iskanje novih izrazov v razvoju socializma, zlasti novih idejnih modelov iz pozicije vladajoče politične organizacije. Razlogi so bili ideološki, namreč v zgodovinopisje, ki so ga imeli za 'trdnjavo' konzervativnega mišljenja, oddelek za zgodovino na filozofski fakulteti pa za "politično nezanesljiv", vnesti marksizem in njegova znanstvena načela ter metode. Želeli pa so tudi odpraviti tedanjo razdrobljenost, nenačrtnost in nepovezanost na področju zgodovinopisja, "problematike, ki je bila zanemarjena".⁹ Prva razmišljanja o ustanovitvi inštituta za novejšo zgodovino so segala že v pomlad 1954; takrat je bilo mnenje, da bi ustanovili "inštitut za politično zgodovino Slovenije", ki bi ga vodil poseben svet pri Predsedstvu SZDL Slovenije. Že takrat je bilo odprto vprašanje, kaj sodi v novejšo zgodovino; menili so, da je spodnja meja leto 1848. Zamisel o takšnem inštitutu je zamrla za nekaj let; zaradi političnih potreb se je ponovno obudila konec petdesetih let. Od srede leta 1958 je priprave za ustanovitev inštituta vodil Zgodovinski oddelek CK ZKS. Potrebo po ustanovitvi inštituta so opredelili z nujnostjo "sistematičnega znanstvenega preučevanja in raziskovanja novejše politične zgodovine Slovencev, predvsem delavskega gibanja, KP, ljudske revolucije na Slovenskem ter socialistične graditve v LRS, kakor tudi razvoja meščanskih strank in ekonomike na Slovenskem, predvsem zato, ker so bila doslej ta področja kljub njihovi pomembnosti zanemarjena."¹⁰ Takrat se je postavilo tudi vprašanje o imenu inštituta: ali Inštitut za novejšo politično zgodovino Slovencev ali Inštitut za zgodovino delavskega gibanja. Šlo je v resnici za dvoje na videz med seboj nasprotujočih si pojmovanj o nalogah bodočega inštituta in o širini njegovega raziskovalnega delovanja. Dilema je bila: ali naj novo ustanovljeni inštitut preučuje celotno narodno zgodovino obdobja, ki ga štejemo za novejšo dobo, vključno z meščanskimi političnimi strankami in gospodarskim razvojem, ali le ožji, ideološko-politično izbran del, zgodovino delavskega gibanja v povezavi z gospodarskim razvojem in s splošno politično zgodovino Slovencev. Ker je bil inštitut ustanovljen v času, ko je v takrat vodilni

⁷ Ta zapis o INZ in njegovi raziskovalni dejavnosti temelji na arhivskem gradivu ohranjenem (vendar ne povsem urejenem, pa tudi ne kompletnem) na Inštitutu za novejšo zgodovino (označeno kot Dokumentacija Inštituta za novejšo zgodovino - DINZ) in gradivu Zgodovinske komisije CK ZKS hranjenem v Arhivu Republike Slovenije, dislocirana enota I.

⁸ Gabrič, Ustanovitev, str. 58.

⁹ Osolnik, 10 let, str. 163.

¹⁰ Gabrič, Ustanovitev, str. 47-49.

politični in idejni sili prevladovalo prepričanje o nujni prevladi razrednega nad nacionalnim, se je to odražalo tudi v prepričanju, da je mogoče, pa tudi potrebno pri zgodovinopisju poudariti preučevanje razvoja delavskega gibanja. Le-tega je mogoče preučevati ločeno od celotne narodne zgodovine. Kot ustanovitelja inštituta, z enim ali drugim imenom in s tem z enim ali drugim 'delokrogom', sta bila predvidena Centralni komite Zveze komunistov Slovenije in Izvršni svet Ljudske skupščine LR Slovenije.¹¹ Takrat je bilo med bodočimi člani inštituta tudi mnenje, da bo "inštitut izrecno partijska ustanova",¹² pa tudi mnenje, naj se bodoči inštitut vključi kot organizacijska enota v že ustanovljeni Inštitut za sociologijo.¹³ Ob ustanovitvi pa je bila prisotna pri pobudniku ustanovitve še ena dilema: ali naj bo inštitut 'servis' za proslave (kajti "pospešek" pri ustanavljanju je dalo prav proslavljanje štiridesetletnice komunistične stranke na Slovenskem in prva naloga, ki jo je inštitut opravil, je bila razstava ob tej obletnici) ali naj bo znanstvena ustanova. Tega so se zavedali že po prvem letu dela, ko so v poročilu za leto 1960 zapisali, da so vsakodnevne naloge, povezane s potrebami političnih organizacij, kulturno-prosvetnih ustanov in posameznikov, motile načrtno delo, posebno na strokovno-znanstvenem področju, zato je treba čimprej preiti od uslug in zbiranja gradiva za razne naročnike na načrtno raziskovalno delo.¹⁴

Inštitut je v resnici začel delovati že pomladi 1959. Postopek za ustanovitev je vodil Zgodovinski arhiv CK ZKS pod vodstvom Dušana Bravničarja, ki je bil nato postavljen za prvega inštitutovega direktorja. Sestavljali so ga zaposleni v Zgodovinskem arhivu CK ZKS in zaposleni v Muzeju narodne osvoboditve; šlo je namreč za družitev dveh ustanov z različno delovno usmeritvijo. Uradno ustanovljen je bil v skladu z zakonom o znanstvenih zavodih 10. julija 1959, ko je odredbo podpisal predsednik Izvršnega sveta Ljudske skupščine LR Slovenije Boris Kraigher. Ob ustanovitvi je dobil Inštitut za zgodovino delavskega gibanja naloge, "da znanstveno proučuje delavsko gibanje, delovanje komunistične partije in ljudsko revolucijo na slovenskem ozemlju ter socialistično graditev v Sloveniji", pa tudi da skrbi za zbiranje in urejanje arhivskega in spominskega gradiva, čuvanje muzejskih predmetov, organizira razstave, izdaja znanstvene, strokovne in poljudne publikacije.¹⁵ Te naloge so se nekoliko zožile glede muzejske dejavnosti, ko se je julija 1962 od inštituta odcepil muzejski oddelek in je bil iz njega ustanovljen Muzej ljudske revolucije Slovenije.¹⁶

Znanstveno preučevanje zgodovine delavskega gibanja je kot formalno prevladujoče ostalo v veljavi do leta 1977, ko sta na predlog Izvršnega sveta skupščine SRS postala z odlokom Skupščine SRS soustanovitelja inštituta še Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani in Slovenska akademija znanosti in umetnosti.¹⁷ Razlog za razširitev števila ustanoviteljev je bil v "težnji po tesnejših vezeh med raziskovalno dejavnostjo ter uporabniki njenih rezultatov".¹⁸ Takrat je bil pri-

¹¹ DINZ, Osnutek uredbe o ustanovitvi Inštituta za novejšo politično zgodovino Slovencev in Osnutek uredbe o ustanovitvi Inštituta za zgodovino delavskega gibanja in Komunistične partije na Slovenskem.

¹² DINZ; France Klopčič, Predlogi k osnutku uredbe, 21. 2. 1959.

¹³ DINZ; pismo dr. Metoda Mikuža Dušanu Bravničarju 15. 1. 1959.

¹⁴ Osolnik, 10 let, str. 164.

¹⁵ UL LRS, 23-129/23. 7. 1959.

¹⁶ UL LRS, 20-108/14. 7. 1962.

¹⁷ UL SRS, 18-1150/14. 10. 1977.

¹⁸ DINZ; Obrazložitev Izvršnega sveta z dne 26. 7. 1977.

pravljeno tudi nov Zakon o ustanovitvi inštituta z bolj določnim raziskovalnim področjem: "Inštitut znanstveno raziskuje novejšo zgodovino slovenskega naroda, to je politične, socialne, gospodarske in kulturne razmere na Slovenskem, še posebej za dobo po letu 1918." Inštitut naj bi tudi dejansko postal po delovnem programu raziskovalna ustanova za preučevanje celotne novejši slovenske zgodovine. Bili sta pripravljene tudi dve inačici imena - staro in pa Inštitut za novejšo zgodovino Slovencev.¹⁹ Tako, širše zasnovano raziskovalno področje sicer ni bilo nikoli uzakonjeno, pač pa se je izvajalo v 'praksi', vpisano pa je bilo tudi v sodni register. Ostal pa je prvotni naziv inštituta. Zaposleni na inštitutu so vrsto let poskušali prepričati ustanovitelje, naj spremenijo ime, tako da bi le-to izražalo resnično področje raziskovalne dejavnosti inštituta. Leta 1989, potem ko so se s tem strinjali vsi trije ustanovitelji, je inštitut spremenil ime v Inštitut za novejšo zgodovino.²⁰ Leta 1992 pa je bil z odlokom Vlade Republike Slovenije preoblikovan v javni raziskovalni zavod.²¹

Inštitut se je že kmalu po ustanovitvi spopadel s problemi, ki so njegovo delovanje v mnogočem opredeljevali v prvem desetletju. Šlo je predvsem za 'kadrovske probleme', za ljudi, ki so ali naj bi preučevali zgodovino, kakršna je bila opredeljena v ustanovni odredbi. Kader je namreč inštitut dobil iz dveh ustanov s povsem različno dejavnostjo: Zgodovinskega arhiva CK ZKS in Muzeja narodne osvoboditve. Ob ustanovitvi je bilo v inštitutu zaposlenih 72 uslužbencev, od tega le 5 s priznano fakultetno izobrazbo;²² od teh sta bila le dva z diplomo Filozofske fakultete, ostali so bili diplomanti drugih fakultet "ali pa samo starejši partijski in partizanski kadri brez formalne najvišje izobrazbe", je konec leta 1959 poročal direktor IZDG. Takrat je zapisal tudi, "manjka nam nekaj zgodovinarjev-mark-sistov".²³ To in da "nimamo znanstvenega kadra, ki bi predstavljal avtoriteto", je bil tudi razlog, da je predlagal večjo vezanost zgodovinskega inštituta na sociološki inštitut.²⁴ Drugi problem, ki je opredeljeval delovanje inštituta in je bil živ že ob ustanovitvi, je bilo vprašanje njegovega financiranja. To je spremljalo inštitut ves čas, vendar je bila po sodbi Bogdana Osolnika, ki je postal direktor v času najhujše finančne krize, ta problematika najbolj zaostrena spomladi 1967. Takrat je bilo zaradi tega postavljeno vprašanje obstoja inštituta.²⁵ Inštitut je zato poslal ustanovitelju Spomenico (podprla sto jo tudi profesorja zgodovinskega oddelka Filozofske fakultete dr. Fran Zwitter in dr. Metod Mikuž), v kateri so zapisali, da gre poleg vprašanja financiranja tudi za odnos do zgodovinopisja sploh, ter zahtevali obravnavo problematike inštituta na kulturno-prosvetnem zboru skupščine SRS;²⁶ raziskovalni oddelek pa je poslal skupščinskemu zboru obrazložitev s pred-

¹⁹ DINZ; Osutek zakona.

²⁰ UL SRS, 38, Sodni register organizacij združenega dela, 28. 11. 1989.

²¹ UL RS, 39-1978/7. 8. 1992.

²² DINZ, Izvršnemu svetu LS LRS, Svetu za znanost, 16. 6. 1959.

²³ Gabrič, Ustanovitev, str. 55-56.

²⁴ ARS I, fond CK ZKS III, Zgodovinska komisija, škatla 166 (dalje ARS I, CKZKS/ZK, šk. 166); zapisnik 2. seje Zgodovinske komisije CK ZKS 13. 1. 1960.

²⁵ ARS I, CK ZKS/ZK, šk 194; dopis IZDG sekretariatu CK ZKS in Izvršemu svetu SRS 26. 5. 1970.

²⁶ Osolnik, 10 let, str. 165-166.

logi, v katerih je med drugim predlagal, da naj inštitut ne bo le izvajalec, ampak naj bo tudi organizator preučevanja zgodovine in da naj postane 'center' vseh, ki se ukvarjajo z novejšo slovensko zgodovino (po letu 1848).²⁷ Do objave Spomenice in njene obravnave v republiški skupščini pa ni prišlo, ker je ustanovitelj obljubil rešitev finančnih in s tem tudi kadrovskih problemov. Seveda se je inštitut s problematiko financiranja raziskovalnega dela ubadal bolj ali manj uspešno v vseh letih svojega delovanja ne glede na financerja oziroma način financiranja.

Usmeritev raziskovalnega dela in tem, ki naj bi jih inštitut preučeval, so pripravili v Zgodovinskem arhivu CK ZKS, pri čemer so imeli pred očmi naloge, zapisane v odredbi o imenovanju inštituta. "Naša osnovna naloga v prihodnjih šestih letih bo vsekakor ta, da izvršimo pripravljala dela za obširnejšo zgodovino delavskega gibanja na Slovenskem," so zapisali oktobra 1959. Osnovno skrb so namenili zbiranju arhivskega, zlasti spominskega gradiva in izdajanju tega gradiva v zbornikih. Tematiko raziskav so razdelili na tri obdobja: do leta 1919, 1919-1941, 1941-1945. Za vsako obdobje so predvideli vrsto monografij: o začetkih delavskega gibanja na Slovenskem, o delavskem razredu in volitvah na Slovenskem v Avstro-Ogrski, o krščanskem in narodnem socializmu na Slovenskem pred prvo svetovno vojno, zbornik dokumentov Komunistične partije na Slovenskem od 1919 do 1941 v več knjigah, kronologijo delavskega gibanja na Slovenskem med vojnama, monografije o nastanku komunističnega gibanja na Slovenskem, o delavskem razredu in volitvah na Slovenskem med obema vojnama, o delavski kulturni dejavnosti, o naprednem študentskem in dijaškem gibanju in vrsto pregledov o razvoju KPJ, SKOJ, o sindikalnem gibanju, o delavskem gibanju na Primorskem med obema vojnama. Za obdobje druge svetovne vojne na Slovenskem so načrtovali zbornike dokumentov, ponatise časopisov in tudi monografije o organizacijskem razvoju KPS, odnosih med KPJ, KPI in KPA, deležu delavskega razreda in kmečkih slojev v NOB, volitvah v NOB, razlastitvi zemljiške posesti na osvobojenem ozemlju leta 1942, gospodarstvu v NOB, razvoju partizanskega sodstva, zdravstva, šolstva, tiska, začetkih NOB v Slovenskem Primorju in na Slovenskem Koroškem, o protirevolucionarnih silah. Med predlogi raziskovalcev so bili tudi predlogi kot preučevanje Partije v industrijskih središčih, deležu delavskega razreda v NOB, odnosu kmečkih slojev do NOB, ker "te analize razrednih odnosov so skrajno potrebne za poglobitev študija in poznavanja dobe NOB in ljudske revolucije" (France Klopčič); predlagana je bila tudi znanstvena publikacija "o vlogi nacionalistične organizacije TIGR na Primorskem 1927-1940" (Milica Kacin).²⁸ Tak "perspektivni plan raziskovalnega dela" je bil resnično preoptimistično zastavljen; posamezne naloge pa je kljub vsemu uspelo uresničiti v prvih letih delovanja inštituta. Inštitut je kasneje izdal kar nekaj knjig iz teh tem.²⁹ Marsikatera takrat načrtovana tema pa še danes ni povsem obdelana. V inštitutu se je nadaljevalo že v muzeju začeto delo o topografiji NOB, ki je doživelo tudi izdajo

²⁷ DINZ; zapisnik sestanka znanstveno-raziskovalne enote IZDG 24. 5. 1967.

²⁸ DINZ, Perspektivni plan dela IZDG, 12. 10. 1959.

²⁹ Alenka Nedog - Milica Kacin-Wohinz: *Kronološki pregled dogodkov iz zgodovine delavskega gibanja na Slovenskem 1930-1941*. Ljubljana 1967; France Klopčič: *Velika razmejitev. Študija o nastanku komunistične stranke v Sloveniji aprila 1920 in o njeni dejavnosti od maja do septembra 1920*. Ljubljana 1969.

za območje Bele krajine,³⁰ a je po odhodu muzejskih delavcev iz kroga inštituta delo na tem projektu zamrlo.

Prva leta delovanja inštituta so bila v mnogočem leta iskanja. Inštitut je bil, kot je ocenil njegov tedanji direktor leta 1961, v "težki krizi". Ta je bila večplastna: pomanjkanje ustrezno izobraženih in sposobnih ljudi za raziskovalno delo, neurejeno razmerje med muzejskim in raziskovalnim delom inštituta, pa tudi kriza vodenja in medsebojnih odnosov vodilnih ter njihove povezanosti s političnimi organi in osebnostmi iz partijskega vrha. Krizo so povzročali tudi nesporazumi med zaposlenimi, ki so nastajali tudi glede načina raziskovanja in pisanja. Pripombe oziroma kritike so bile tudi na račun preveč faktografskega načina pisanja in premalo obravnav načelnih vprašanj, kar je bilo takrat takrat razumljeno že kar kot 'ideološka' oznaka. Problematiko inštituta, njegove vloge in ustreznost so večkrat obravnavali na Zgodovinski komisiji CK ZKS.

Ker so bila stalna trenja v inštitutu med raziskovalnim in muzejskim oddelkom, je le-ta dal pobudo svetu inštituta in ustanovitelju za ločitev in ustanovitev samostojnega muzeja. Ustanovitelj inštituta se je strinjal in s 1. junijem 1962 se je muzejski oddelk ločil od inštituta. Ustanovljen je bil Muzej ljudske revolucije Slovenije. Obe ustanovi sta se dogovorili za 'ločitveno bilanco'. Šlo je predvsem za vprašanje arhiva in knjižnega gradiva. Ob ustanovitvi inštituta je namreč arhivsko gradivo iz obdobja NOB, v glavnem je bilo to gradivo, ki ga je že v času vojne zbiral Znanstveni inštitut pri Predsedstvu SNOS, po vojni pa so sistematično iskali v vojni skrite (zakopane) dokumente partizanskih vojaških enot in ustanov NOG, prevzel inštitut od Muzeja narodne osvoboditve (ki je bil postal del IZDG). Z odhodom muzeja so se naloge inštituta nekoliko zožile in so postale bolj jasne glede raziskovalne usmeritve oziroma nalog. Inštitutu in muzeju je ostala skupna priprava in izdajanje Zbornika fotografij iz delavskega gibanja in dejavnosti komunistične partije na Slovenskem, za kar sta ustanovila konzorcij. Prva knjiga tega zbornika je izšla leta 1959, skupaj pa je izšlo do leta 1966 šest knjig, nato se je kljub obilici gradiva zaradi finančnega problema izdajanje ustavilo.

Z ločitvijo muzeja je inštitut postal izključno raziskovalna organizacija. V njegovi sestavi je bil tudi arhiv. Tega je inštitut 'dedoval' od Muzeja narodne osvoboditve in je vseboval v glavnem gradivo iz časa druge svetovne vojne, pa tudi gradivo o delavskem gibanju do leta 1941.³¹ Bile pa so tudi pobude, da bi se od inštituta ločil tudi arhiv; postal naj bi del Arhiva Slovenije, čemur pa se je vodstvo inštituta uprlo.³² V sestavi inštituta je ostal arhiv kot poseben oddelk do novembra 1992, ko je prešel v Arhiv Republike Slovenije.

Zametke svoje raziskovalne fiziognomije je dobil inštitut z ločitvijo muzeja. To je pomenilo, da je lahko začel oblikovati svoj dolgoročni delovni načrt na bolj realnih temeljih. Z organizacijskimi spremembami "so bile energije uspešno usmer-

³⁰ *Gradivo za topografijo NOB. Sn. 1, Bela Krajina. Ljubljana 1958; 2. zv., Ljubljana 1959.*

³¹ Večji del Arhiva IZDG je predstavljalo gradivo iz časa druge svetovne vojne. Poleg partizanskih dokumentov - vojaških in civilnih (okoli 95 tekočih metrov) je bilo v tem gradivu še gradivo nemških in italijanskih okupatorjev (okoli 390 tm) in gradivo protipartizanske strani (okoli 60 tm) ter tiska. V arhivu pa se je začelo zbirati tudi dokumente iz obdobja med svetovnima vojnama (dogovarjali so se tudi o predaji arhiva, ki je bil v sklopu CK ZKS) in pa gradivo iz časa po 2. svetovni vojni (večinoma gradivo s Primorske do leta 1947). Arhivu so bile predane tudi osebne zbirke, zbral pa je tudi bogato gradivo za čas 2. svetovne vojne iz arhivov v tujini na mikrofilmih.

³² Osolnik, 10 let, str. 164.

jene v pripravo kadrovskih in programskih usmeritev in sprememb".³³ Takrat je postal direktor inštituta politik France Kimovec; zamenjal je Dušana Bravničarja, prvega direktorja, ki ga je postavil CK ZKS. Kimovec je bil direktor do leta 1967. Kimovec, ki sicer zaradi drugih političnih funkcij ni 'živel' z inštitutom in za inštitut, je najbrž zato oktobra 1965 predlagal, da je treba poiskati direktorja med strokovnjaki; kot možne kandidate je navedel dr. Ferda Gestrina, dr. Vasilija Melika, dr. Marijana Britovška in dr. Julija Titla. Pristavil je, da ob dobrem tajniku inštituta ni nujno, da je direktor "profesionalec".³⁴

V tem obdobju je inštitut začel dobivati značaj raziskovalne ustanove, ki se je začela otresati političnega 'botra' in se vsebinsko že malo odpirati. Leta 1964 sta se zaposlila na inštitutu prva dva doktorja znanosti, ki sta doktorat dosegla že prej (dr. France Škerl, dr. Jože Šorn). Prihod Šorna pa je tudi vsebinsko razširil inštitutovo delovno področje; bil je izrazit gospodarski zgodovinar, ki je raziskoval gospodarsko zgodovino od 18. stoletja dalje. Ugotovili so namreč, da zgodovine delavskega gibanja ni mogoče preučevati in razlagati brez poznavanja razvoja gospodarstva, ki je pogojevalo delavsko gibanje. Glede financiranja je bil inštitut vključen v raziskovalni sklad, v upravljanje inštituta pa so bili s statutom leta 1965 vključeni tudi predstavniki Slovenske akademije znanosti in umetnosti, kar je bilo ob ustanovitvi izrecno odsvetovano, češ da Akademija "ne bo mogla kaj posebnega prispevati h kvaliteti tega Inštituta".³⁵ Ta proces odpiranja oziroma upravnega povezovanja inštituta se je zaključil leta 1977 z uzakonitvijo Filozofske fakultete in Slovenske akademije znanosti in umetnosti kot soustanoviteljev inštituta.

V prvem desetletju delovanja je inštitut izdal 45 knjig, med katere je treba šteti tudi revijo *Prispevki za zgodovino delavskega gibanja*, ki jo je začel izdajati že leta 1960. V njej so objavljali študije na inštitutu zaposleni raziskovalci, pa tudi drugi, ki so preučevali domače in mednarodno delavsko gibanje. Poleg te revije je inštitut izdal v teh letih še zbornike virov iz obdobja druge svetovne vojne, bibliografije, pa tudi že prve monografije, ki so bile rezultat znanstveno-raziskovalnega dela na inštitutu.

Ker temelji poglobljeni del znanstvenega dela pri preučevanju zgodovine na izvornem gradivu, je bilo predvideno načrtno izdajanje virov na znanstveno kritični način. Temu se je Inštitut v prvem obdobju svojega delovanja tudi najbolj organizirano posvečal. Vzrok je bil tudi v spoznanju, kot je to dejavnost inštituta pojasnil dr. Tone Ferenc, da je treba za dokumente, nastale v posebnih okoliščinah, zbrati pojasnila pri udeležencih, dokler je to le še mogoče.³⁶ V resnici je šlo za pravo raziskovalno delo, pri katerem so sodelovali raziskovalci in arhivisti. To se je uveljavilo pri izdajanju virov tudi kasneje. Od Zgodovinskega arhiva CK ZKS je 'podedoval' izdajanje Zbornika dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov (VI. del - boji v Sloveniji) v slovenščini; inštitut je

³³ Fischer, Trideset let, str. 7.

³⁴ ARS I, fond CK ZKS/ZK, šk. 168; pismo F. Kimovca predsedniku Zgodovinske komisije Mitji Ribičiču, 20. 10. 1965.

³⁵ DINZ; pismo dr. Metoda Mikuža Dušanu Bravničarju, 15. 1. 1959.

³⁶ Ferenc, Ob dvajsetletnici, str. 6.

prvo knjigo izdal leta 1960, sodeloval je pri izdajanju tega temeljnega zbornika dokumentov o bojih v Sloveniji med drugo svetovno vojno, o delovanju partizanske vojske v Sloveniji, objavljenih je tudi precej dokumentov iz okupatorjeve strani, do 19. knjige leta 1975. Inštitut je začel pripravljati zbirko virov političnih in oblastnih organov slovenskega narodnoosvobodilnega gibanja. Gre za objavo virov v njihovi izvornosti in s strokovnimi pojasnili oseb, dogodkov ipd., prinaša pa poglobljene dokumente, ki kažejo predvsem politično dogajanje in delovanje slovenskega narodnoosvobodilnega gibanja med vojno. Gre za temeljne vire, iz katerih je mogoče spoznati namen in način delovanja slovenskega narodnoosvobodilnega gibanja, predvsem njegovega vodstva. Prva knjiga te zbirke (izhaja pod naslovom Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji 1941-1945) je izšla že leta 1962. Sprva so knjige iz te zbirke izhajale redno na dve leti (druga leta 1964, tretja 1966, četrta 1968), nato pa je nastal desetletni premor; peta je izšla 1978, šesta 1981, sedma pa 1989. Skupaj je bilo v sedmih knjigah (skupaj 3430 strani) objavljenih 1288 dokumentov. Kot posebni raziskovalni projekt je v osemdesetih letih tekla raziskava še za osmo in deveto knjigo, s katero pa bi se kronološko načelo (s kapitulacijo Italije) pri izdajanju teh dokumentov zaključilo. Poleg te zbirke virov pomembnih za poznavanje politike narodnoosvobodilnega gibanja, je leta 1963 inštitut izdal še dokumente iz obdobja od septembra do decembra 1942 (209 dokumentov), v glavnem korespondence med Edvardom Kardeljem in Borisom Kidričem, pod naslovom Jesen 1942.

V kasnejšem delovanju inštituta so bile kritične izdaje zgodovinskih virov tudi med ključnimi dejavnostmi raziskovalcev kot eden od pogojev za uspešno raziskovanje posameznega zgodovinskega obdobja oziroma kot način predstavljanja letga. Za razliko od prvega desetletja, ko je bilo izdajanje virov ena od osnovnih dejavnosti inštituta, je bilo za naslednja desetletja značilno opuščanje oziroma zmanjševanje tega dela. Iz načrtnega raziskovanja slovenske zgodovine med svetovnimi vojnami je nastala zbirka virov o delovanju komunistične stranke na Slovenskem. Inštitutovi raziskovalci so pripravili dve knjigi virov; prva vsebuje dokumente o delovanju komunistične stranke na slovenskem etničnem ozemlju v času njenega legalnega delovanja (1919-1921).³⁷ To so pripravili inštitutovi sodelavci že deset let pred tem oziroma so del dokumentov začeli zbirati že v prvih letih delovanja inštituta. Druga knjiga iz te zbirke pa vsebuje dokumente o stališčih komunistov do narodnostne problematike leta 1923, ko so jugoslovanski komunisti izvedli preobrat v svojih pogledih na nacionalno vprašanje v kraljevini SHS.³⁸ Za obdobje druge svetovne vojne so pripravljene viri, ki razkrivajo delovanje vodstva narodnoosvobodilnega gibanja in njegove politične odločitve ter usmeritve. To so članki, pisma in drugi dokumenti Edvarda Kardelja iz obdobja pred in med drugo svetovno vojno, ki jih je inštitut začel pripravljati konec sedemdesetih let; šlo je za velikopotezno zastavljen vsejugoslovanski načrt izdaje Kardeljevih zbranih del, pri čemer je izšla le prva knjiga (viri za obdobje 1928 do 1934³⁹), medtem ko so za čas obdobja druge svetovne vojne dokumenti za tri

³⁷ Viri za zgodovino komunistične stranke na Slovenskem v letih 1919-1921. Ljubljana 1980, 564 str.

³⁸ Razprava o nacionalnem vprašanju v KPJ leta 1923: dokumenti o oblikovanju federativnega nacionalnega programa KPJ. Ljubljana 1990, 435 str.

³⁹ Edvard Kardelj: Zbrana dela I. Ljubljana 1989, 507 str.

knjige pripravljene za tisk. Kot del načrtnega inštitutovega raziskovalnega dela je nastala tudi zbirka dokumentov, objavljenih v izvirnem, nemškem jeziku, ki kažejo nacistično raznarodovalno politiko v Sloveniji med drugo svetovno vojno,⁴⁰ in pa delovanje italijanskega okupatorja v Sloveniji.⁴¹ Že od konca sedemdesetih let pa je v inštitutovem delovnem načrtu tudi priprava zbirke virov o delovanju nasprotnikov narodnoosvobodilnega gibanja v Sloveniji; zbranih je že vrsta dokumentov.

Kot del znanstveno raziskovalnega dela je inštitut leta 1996 prevzel kot raziskovalni projekt izdajanje zgodovinskih virov za obdobje od 16. stoletja dalje. V veliki meri so pri tem delu udeleženi inštitutovi raziskovalci, katerih dela iz novejših zgodovine so izšla, večinoma v zbirki Viri, ki jo izdaja slovensko arhivsko društvo. Večji del te zbirke so viri, ki so jih za objavo pripravili inštitutovi raziskovalci. Te objave so predvsem dodatni rezultat siceršnjega raziskovalnega dela oziroma izvajanja dolgoročnih inštitutovih raziskovalnih načrtov. V čas pred prvo svetovno vojno sega korespondenca socialističnega Albina Prepeluha-Abditusa,⁴² v obdobje med svetovnima vojnima programi političnih strank, organizacij, združenj 1918-1929⁴³ in pa spomini Ivana Ahčina na dr. Antona Korošca.⁴⁴ V čas druge svetovne vojne sega gradivo o delovanju Janka Mačkovška in njegovega političnega kroga⁴⁵ in o zamislih o gospodarski ureditvi po drugi svetovni vojni v narodnoosvobodilnem gibanju,⁴⁶ za obdobje po drugi svetovni vojni pa so viri o nacionalizaciji⁴⁷ in pa korespondenca Virgila Ščeka 1945-1947.⁴⁸

Izdajateljska dejavnost inštituta je bila v prvem obdobju poleg izdajanja virov usmerjena še na zgodovinopisna 'pomagala', potrebna za sistematično raziskovalno delo, bibliografije⁴⁹ ter kronološke preglede.⁵⁰ Delež samostojnih avtorskih del inštitutovih raziskovalcev je bil takrat manjši. V prvih letih je bil poudarek pri raziskovalnem delu namreč na zbiranju spominskega gradiva, pri čemer je bilo zbranih več sto pričevanj. Ta so predstavljala za mnoge dogodke edini zgodovinski vir. Organizirano se je začelo z zbiranjem gradiva o pripadnikih partizanskih enot,

⁴⁰ Tone Ferenc: *Quellen zur nationalsozialistischen Entnationalisierungspolitik in Slowenien 1941-1945. Viri o nacistični raznarodovalni politiki v Sloveniji 1941-1945.* Maribor 1980, 726 str.

⁴¹ Tone Ferenc: *Fašisti brez krinke: dokumenti 1941-1942.* Maribor 1987, 517 str.

⁴² Franc Rozman: *Korespondenca Albina Prepeluha-Abditusa,* Ljubljana 1991, 86 str.

⁴³ Jurij Perovšek: *Programi političnih strank, organizacij in združenj na Slovenskem v času Krajevne SHS (1918-1929).* Ljubljana 1998, 208 str.

⁴⁴ Bojan Godeša, Ervin Dolenc: *Izgubljeni spomin na Antona Korošca: iz zapuščine Ivana Ahčina.* Ljubljana 1999, 252 str.

⁴⁵ Jera Vodušek Starič: "Dosje" Mačkovšek. Ljubljana 1994, 236 str.

⁴⁶ Zdenko Čepič: *Zamisli o gospodarski ureditvi po drugi svetovni vojni v narodnoosvobodilnem gibanju.* Ljubljana 1998, 212 str.

⁴⁷ Jože Prinčič, Maruša Zagradnik, Marjan Zupančič: *Viri za nacionalizacijo industrijskih podjetij v Sloveniji po 2. svetovni vojni.* Ljubljana 1992, 240 str.

⁴⁸ Nevenka Troha, Marko Tavčar, Egon Pelikan: *Korespondenca Virgila Ščeka: 1918-1947.* Ljubljana 1997, 215 str.

⁴⁹ France Škerl: *Petnajst let bibliografije o narodnoosvobodilnem boju Slovencev 1945-1959.* Ljubljana 1962, 546 str.; Jože Munda: *Bibliografija slovenskega marksističnega tiska.* Ljubljana 1969, 121 str.

⁵⁰ Alenka Nedog - Milica Kacin-Wohinz: *Kronološki pregled dogodkov iz zgodovine delavskega gibanja na Slovenskem 1930-1941.* Ljubljana 1967, 177 str.; Oris kronologije delavskega gibanja na Slovenskem od 1868 do 1969. Ljubljana 1970; več, zlasti za obdobje NOB jih je bilo objavljenih v *Prispevkih za zgodovino delavskega gibanja.*

kar se je izvajalo na način popisnic. Zbranih je bilo nad tisoč in so predstavljale vir za študijo o socialni in politični pripadnosti slovenskih partizanov v letu 1941.⁵¹

Usmeritev v izdajanje virov, kar je bilo sprva inštitutovo najvidnejše delo, je bila do neke mere tudi izraz strokovne usposobljenosti inštitutovih sodelavcev. Ocenjeno je bilo, da je bil prehod od zbiranja in urejanja gradiva k resničnemu znanstvenemu delu za mnoge sodelavce pretežek, "posebno če pomislimo, da mladi kadri, razen redkih izjem, niso našli nobene metodološke pomoči in so bili povsod tam, kjer ni bilo teamskega dela, pravi samorastniki."⁵² Rezultati njihovega dela pa so bili posledica raznovrstne dejavnosti, ki je izvirala iz 'družbenih potreb' za časopise, politične organizacije, društva itd. Veliko so prispevali manjših razprav, strokovnih in poljudnih člankov, v veliki meri vzgojno-izobraževalnega značaja; med temi so bili tudi učbeniki, pa tudi prigodnih člankov posvečenih obeleževanju dogodkov in osebnosti iz revolucionarne preteklosti. Ob desetletnici inštituta je takratni direktor Bogdan Osolnik ocenil, da je bilo znanstveno raziskovalno delo posameznikov neuglašeno, pomen in kvaliteta objavljenih del pa različna.⁵³

Kljub sorazmerno velikemu številu objavljenih del (okoli 800 bibliografskih enot v prvem desetletju) je bilo med temi takšnih del, ki bi se strogo 'držala' ustanoviteljske opredelitve o delovnem področju inštituta o zgodovini delavskega gibanja in komunistični stranki, malo. O komunistični stranki na Slovenskem je izšla študija Franceta Klopčiča o ustanovitvi le-te leta 1920.⁵⁴ Kot del preučevanja delavskega gibanja so posamezni sodelavci inštituta sodelovali tudi pri knjigi, nekakšnem leksikonu pojmov in dogodkov iz zgodovine mednarodnega delavskega gibanja.⁵⁵ Franček Saje je pripravil nekaj elaboratov o delavskem gibanju med svetovnjima vojnama na Slovenskem, ki pa niso izšli. Tudi 'ljudsko revolucijo' kot politično temo narodnoosvobodilnega boja so obravnavale le redke študije, medtem ko je bilo povsem zanemarjeno obdobje socialistične graditve, torej čas po drugi svetovni vojni.

V tem obdobju inštitutove dejavnosti je bilo napisanih nekaj zgodovinskih študij, ki so ostale temelj za zgodovino dogajanja v drugi svetovni vojni pri nas kot na primer o plebiscitarnih akcijah OF v letih 1941-1942,⁵⁶ o nasprotnikih Osvobodilne fronte v letu 1941, o socialni preobrazbi v pogojih narodoosvobodilnega boja,⁵⁷ o tisku in tiskarstvu narodnoosvobodilnega gibanja⁵⁸ ter o raznarodovalni politiki nemškega okupatorja in o okupacijskih sistemih med drugo svetovno vojno na slovenskem ozemlju.

⁵¹ Ivan Križnar: *Socialna in politična pripadnost borcev partizanskih enot na Gorenjskem in Štajerskem v letu 1941*. PZDG, 1966, 1-2, str. 315-336; isti, *Socialna in politična pripadnost slovenskih partizanov v letu 1941*. *Slovenija paralele* 1975, št. 43, str. 33-49.

⁵² ARS I, CK ZKS/ZK, šk 168; Informacija o stanju IZDG in predlogi za ureditev najbolj perečih problemov, 20. 12. 1965.

⁵³ Osolnik, 10 let, str. 168.

⁵⁴ France Klopčič: *Velika razmejitev. Študija o nastanku komunistične stranke v Sloveniji aprila 1920 in o njeni dejavnosti od maja do septembra 1920*. Ljubljana 1969, 280 str.

⁵⁵ *Vodnik skozi čas in družbo*. Ljubljana 1960, 272 str.

⁵⁶ Dare Jeršek, *Plebiscitarne akcije Osvobodilne fronte v letih 1941-1942*, PZDG, 1961, 1-2, str. 195-237.

⁵⁷ France Škerl: *Prispevek k zgodovini razvoja nasprotnikov Osvobodilne fronte v letu 1941*. *Zgodovinski časopis*, 1967, str. 69-148; isti, *Osvobodilna fronta in socialna preobrazba slovenskega naroda (1941-1943)*. PZDG, 1971-1972, 1-2, str. 7-36.

⁵⁸ Jože Krall: *Partizanske tiskarne na Slovenskem*. I, II, III Ljubljana 1972, 1973, 1976.

Kot pomemben znanstven dosežek inštitutovega raziskovalnega dela je šteti raziskavo dr. Toneta Ferenc o nacistični raznarodovalni politiki med drugo svetovno vojno na Slovenskem,⁵⁹ ki pomeni temeljno delo o tej problematiki. S to temo, eno ključnih za razumevanje dogajanj med drugo svetovno vojno na Slovenskem, je takrat v resnici presegel zgolj preučevanje zgodovine delavskega gibanja in NOB in 'prenesel' raziskovanje na širšo, narodno zgodovino. Tema, ki se je je lotil, pa je vzbudila tudi nekaj pomislekov, raziskava temelječa na arhivskem gradivu pa 'strokovno' neustrezne pripombe. Z njo je doktoriral leta 1965 (na univerzi v Beogradu) kot prvi med inštitutovimi raziskovalci. Širitev tematike je bilo prisotno tudi v raziskavah dr. Milice Kacin-Wohinz o političnem življenju Slovencev na Primorskem v okviru italijanske države, ki jih je tedaj začela⁶⁰ in leta 1970 s to temo doktorirala (Politične stranke in Slovenci v Julijski krajini v dobi italijanske okupacije). Na inštitutu so začeli tudi z raziskovanjem gospodarske in socialne zgodovine; leta 1964 se je na inštitutu zaposlil dr. Jože Šorn, z raziskovanjem razvoja tekstilne industrije in tem iz socialne politike pa je začel tudi dr. France Kresal. Kljub temu pa je bil poudarek na raziskovanju politične zgodovine obdobja med svetovnima vojnama in narodnoosvobodilnem boju.

Kljub pomislekom o nujnosti in ustreznosti Inštituta za zgodovino delavskega gibanja, zlasti v strokovnih krogih, kjer inštitut ni bil na "dobrem glasu", je ta v prvem desetletju delovanja s svojim delom pridobil mesto v slovenskem zgodovino-pisju in začel preraščati v inštitut za celotno slovensko narodno zgodovino novejših dobe. Bil je edina raziskovalna ustanova, ki se je načrtno ukvarjala z novejšo zgodovino, čeprav vsebinsko v precej zoženem okviru.⁶¹ Za prvo desetletje delovanja inštituta je bila kljub širjenju raziskovalnih tem iz ozkega področja zgodovine delavskega gibanja namreč značilnost delovna in programska ozkost.⁶² Da je šlo v tem obdobju inštitutovega delovanja bolj za "servisantsko" delo kot za pravo raziskovalno delo, kaže tudi čas, ki je bil namenjen za izvajanje posamezne raziskave. Ta je bil kratek. V povprečju je morala biti raziskava izvedena v letu in pol. Kasneje so raziskave trajale najmanj tri leta, posamezne tudi sedem.

Ko je ob desetletnici inštituta direktor Bogdan Osolnik govoril o vlogi in mestu inštituta v slovenskem zgodovino-pisju in njegovih nadaljnjih usmeritvah, je omenil tudi dve videnji inštituta. Ena je bila s strani univerze oziroma njenih predstavnikov v znanstvenem svetu inštituta, ki so želeli, naj bi inštitut opravljal za znanost, zgodovino-pisje organizacijsko in dokumentacijsko delo z zbiranjem in urejanjem gradiva, z izdelavo bibliografij ipd., torej naj bi imel vlogo 'servisa' za posameznike zunaj njega. Drug pa je bil pogled oziroma zahteva politike kot ustanoviteljice inštituta. Po mnenju političnih organizacij, Zveze komunistov in

⁵⁹ Tone Ferenc: *Nacistična raznarodovalna politika v Sloveniji v letih 1941-1945*. Maribor 1968, 857 str.

⁶⁰ Milica Kacin-Wohinz: *Parlamentarne volitve in politične razmere v Julijski krajini 1921-1924*. PZDG, 1965, 1-2, str. 3-160.

⁶¹ France Škerl: Vloga in naloge pri raziskovanju novejših slovenske zgodovine. PZDG, 1970, 1-2, (dalje Škerl, Vloga in naloge) str. 179.

⁶² Fischer, 25 let, str. 6.

Socialistične zveze, naj bi inštitut predstavljal zgodovinopisni center, katerega naloga naj bi bila spremljanje in ocenjevanje tekočega dela v zgodovinopisju, torej nekakšen ocenjevalec 'politične primernosti'. Inštitut naj bi razčiščeval aktualna idejno-politična vprašanja s področja preteklosti. Osolnik je omenil tudi pripombo, ki je bila očitno tedaj prisotna, namreč da je inštitut 'servis' za razne koristnike in da ne daje dovolj znanstvenih del in zgodovinskih sintez. Omenil je tudi mnenje, naj bi glede na svoje dotedanje uspešno delo in monografske obdelave prerasel v Inštitut zgodovine moderne dobe.⁶³ Za takšno usmeritev je postavil zahteve: osnovni pogoj je bila sprememba kadrovske sestave in kadrovska okrepitev z mlajšimi zgodovinarji, drugačna notranja organiziranost in nov sistem financiranja. Osolnik se je zavzel še za nadaljevanje raziskovanja delavskega gibanja, vendar to naj ne bi bilo več ločeno od celotne narodne zgodovine Slovencev, od gospodarskih, socialnih, političnih, kulturnih okoliščin.⁶⁴

Osolniku je uspelo inštitut 'odpreti' strokovno oziroma znanstveno, pa tudi kadrovske, kajti od ustanovitve inštituta je bila "kronična slabost kadrovske sestave". Začelo se je zaposlovanje "mladih perspektivnih kadrov" iz vrst diplomantov zgodovinskega oddelka ljubljanske univerze; prvi se je zaposlil kot asistent Franc Rozman 1965, nato Janko Prunk 1966, Pavle Dobrila 1968 in Jasna Fischer 1969. Sklenjen je bil tudi dogovor, da zgodovinski oddelk Filozofske fakultete organizira študij tretje stopnje, ki so se ga udeležili inštitutovi asistenti. To je postala inštitutova praksa tudi kasneje in vsi inštitutovi asistenti so opravili študij tretje stopnje; sredi osemdesetih let se je inštitut vključil v 'akcijo 2000 mladih raziskovalcev' in kljub upokojevanju in odhajanju raziskovalcev z inštituta na univerzo ohranil doseženo število raziskovalcev pa tudi izobrazbeni nivo. Znotraj inštituta so bili v začetku sedemdesetih let zaostreni oziroma urejeni tudi pogoji napredovanja, ki so bili glede znanstvenega dela vezani na kriterije univerze.⁶⁵ Znanstveni nazivi raziskovalcev so bili podvrženi istim merilom kot za univerzitetne predavatelje in raziskovalni nazivi so bili izenačeni z pedagoškimi. (Glej tabela 3, str. 37.)

Takrat so bila tudi postavljena vprašanja položaja inštituta: ali naj ostane samostojen, ali naj bo univerzitetni inštitut, ali naj se veže na Slovensko akademijo znanosti in umetnosti, ali naj se združi z Inštitutom za narodnostna vprašanja, ali naj se iz njega oddvoji arhiv in se vključi v Arhiv Slovenije. Vsa razmišljanja, ki so predvidevala spremembo položaja in organizacije inštituta, je direktor Osolnik zavrnil, kajti nobena 'rešitev' ni dovolj jasno zagotavljala financiranja raziskovalne dejavnosti oziroma zagotavljala plač zaposlenim. Glede arhiva pa je povedal, da gre za arhiv, kjer je treba še marsikateri vir dokumentirati, preveriti, komentirati, kar da je del raziskovalnega dela. Zato se je zavzel za ohranitev arhiva v okviru inštituta.⁶⁶

Posebno pomembna za nadaljnje delo je bila 'vsebinska' razširitev inštituta. O tem, da ni mogoče zgodovine delavskega gibanja preučevati ločeno od ostale zgodovine, so razpravljali raziskovalci na inštitutu in širše že v drugi polovici šestde-

⁶³ Osolnik, 10 let, str. 173-174.

⁶⁴ Osolnik, 10 let, str. 175.

⁶⁵ ARS I, CK ZKS/ZK, šk 194; dopis IZDG sekretariatu CK ZKS in Izvršemu svetu SRS, 26. 5. 1970.

⁶⁶ Prav tam.

setih let, ko so o tem potekale razprave. To je bila tudi osnovna misel dr. Franceta Škerla na posvetovanju o problemih zgodovinarstva novejši slovenske zgodovine in nalogah IZDG, pripravljenem ob desetletnici inštituta. Prav potrditev spoznanja, da je slovensko zgodovino novejši dobe treba preučevati celovito, je bil poglobilni rezultat tega posvetovanja. Ta znanstveni posvet pomeni zato obrat v širitvi delovnega okvira inštituta. Na osnovi teh misli so konec leta 1969 na inštitutu s sodelovanjem profesorjev zgodovinskega oddelka filozofske fakultete (dr. Fran Zwitter, dr. Bogo Grafenauer, dr. Mirko Stiplovšek) in drugih (dr. Dušan Kermauner) sklenili pripraviti "makroprojekt" zgodovine Slovencev s poudarkom na novejši zgodovini (po letu 1918). Kermauner je menil, da "ne smemo biti enostranski". Utemeljeval je, zakaj je treba novejšo zgodovino preučevati širše, z dejstvom, da je bilo delavsko gibanje "le šibek faktor v formiranju družbe pri nas",⁶⁷ zato je treba dati meščanstvu in njegovi vlogi v slovenski novejši zgodovini pravo mesto. S tem je dobil inštitut strokovno privolitev za razširitev svojega znanstveno raziskovalnega dela.

Na osnovi takšnega razmišljanja je dozorelo spoznanje, da je zgodovina delavskega gibanja le del narodove zgodovine in inštitut je tudi formalno začel preraščati v znanstveno ustanovo za preučevanje celotne slovenske novejši zgodovine. Delovni zametki tega so bili že v projektu o nastanku in razvoju ljudske fronte na Slovenskem, ki ga je od leta 1966 pripravljala raziskovalni oddelki inštituta in v katerega so bili vključeni inštitutovi raziskovalci in tudi zunanji sodelavci. To je bil v resnici način, da bi se raziskovanje razširilo iz ozke tematike zgodovine komunistične stranke na širšo zgodovino političnega delovanja in političnih strank, organizacij ter združenj. Med rezultati tega raziskovalnega projekta so poglobilna dela bibliografija slovenskega marksističnega tiska Jožeta Munde (izšla leta 1967), pa tudi raziskave o krščanskih socialistih in njihovem sodelovanju v ljudskofrontnem gibanju pred drugo svetovno vojno, o zvezi delovnega ljudstva v Ljubljani (dr. Janko Prunk⁶⁸) in o ljudskofrontnem gibanju ter delovanju Komunistične partije Slovenije (Alenka Nedog⁶⁹).

Da bi bilo raziskovalno delo čimbolj organizirano, je bilo treba pripraviti raziskovalni načrt. Na osnovi sklepov posvetovanja o preučevanju novejši slovenske zgodovine iz novembra 1969⁷⁰ o pripravi "makroprojekta za pisanje novejši slovenske zgodovine, to je zgodovine od slovenskega narodnega preporoda do ljudske revolucije", so začeli pripravljati načrt za raziskovanje obdobja 1918-1945 s ciljem napisati znanstveno sintezo slovenske novejši zgodovine. Leta 1971 so sestavili delovno skupino strokovnjakov za posamezna obdobja, ki je začela pripravljati raziskovalni načrt Zgodovina Slovencev 1918-1945. Na čelu skupine je bil Boris Zihlerl, sestavljali pa so jo dr. Janko Pleterški, dr. Miroslav Stiplovšek, Alenka Nedog, dr. Tone Ferenc (ti štirje so takrat postali tudi kolegi, ki je do leta 1975 vodil znanstveno raziskovalni oddelki inštituta), dr. Jože Šorn, dr. France Kresal, dr. Milica Kacin-Wohinz in dr. Tone Zorn. Ta

⁶⁷ DINZ, Zapisnik sestanka za sklepe posvetovanja dne 16. 12. 1969.

⁶⁸ Janko Prunk: *Pot krščanskih socialistov v Osvobodilno fronto slovenskega naroda*. Ljubljana 1977, 240 str.; isti, *Zveza delovnega ljudstva za občinske volitve v Ljubljani decembra 1922*. PZDG, 1971-1972, 1-2, str. 199-228.

⁶⁹ Alenka Nedog: *Tone Tomšič: oris življenja in revolucionarnega delovanja*. Ljubljana 1969, 393 str.; ista, *Ljudskofrontno gibanje v Sloveniji od leta 1935 do 1941*. Ljubljana 1978, 305 str.

⁷⁰ Sklepne ugotovitve udeležencev posvetovanja v IZDG. PZDG, 1970, 1-2, str. 299-302.

skupina je pripravljala metodološka in vsebinska izhodišča raziskovalnega načrta, katerega namen je bil celovito prikazati novejšo slovensko zgodovino na vsem slovenskem nacionalnem ozemlju in na vseh za narodni razvoj pomembnih področjih družbenega življenja, od gospodarstva, socialnega položaja družbenih razredov, političnega življenja vključno z razvojem kulture, šolstva itd. Obdelali naj bi obdobje, za katerega so menili, da v slovenskem zgodovinopisju še ni bilo obdelano "v vsej družbeni celovitosti". Namen raziskovanja je bil poiskati in predstaviti socialnoekonomske in politične vzroke za preobrazbo, ki se je zgodila v času druge svetovne vojne, pri čemer so menili, da je revolucionarno delavsko gibanje "postajalo in postalo najodločilnejši dejavnik najnovejše slovenske zgodovine."⁷¹

Priprave za raziskovalni načrt so bile dolgotrajne, z mnogimi razpravami v strokovnih in tudi političnih krogih. Konec leta 1972 ga je inštitut prijavil financierju. Načrt je predvideval preučevanje slovenskega družbenega življenja v vsej njegovi celovitosti in na celotnem slovenskem narodnostnem ozemlju, v Italiji, v Avstriji in na Madžarskem. Celotno obdobje od konca prve pa do konca druge svetovne vojne je bilo razdeljeno na štiri podobdobja (1918-1921, 1921-1929, 1929-1941, 1941-1945) in v vsakem so bila "navedena tista vprašanja, ki jih bodo obvezno morale zajeti zgodovinske raziskave". Ta vprašanja so bila: za dobo 1918-1921 Slovenci v času prve svetovne vojne z nastajanjem slovenskega narodno-političnega programa, Slovenci od nastanka Države SHS do vidovdanske ustave z obravnavo državno-političnega razvoja, boj za meje, politični razvoj na Slovenskem, stanje gospodarstva, socialnopolitični in materialni položaj delavstva; za dobo 1921-1929 so bile teme meščanske stranke in njihov odnos do vidovdanske ustave, prizadevanje SLS za avtonomijo, ustanovitev Socialistične stranke Jugoslavije, razmere v delavskem gibanju, delovanje komunistov po uvedbi zakona o zaščiti države, Orjuna, volitve, samouprava ljubljanske in mariborske oblasti; za obdobje 1929-1941 pa gospodarski položaj v Sloveniji v času gospodarske krize, gospodarski in socialni položaj delavstva in kmečkega prebivalstva, upravno politična unifikacija države, oblikovanje meščanske opozicije, KPJ v Sloveniji pod udarci diktature in njeno obnavljanje, duhovni tokovi v slovenskem življenju tridesetih let, obdobje režima JRZ in ljudskofrontno gibanje, narodnoobrambno gibanje, volitve, španska državljanska vojna in Slovenci, polarizacija slovenskih političnih sil v zadnjem obdobju pred drugo svetovno vojno itd.; za čas druge svetovne vojne so bile predvidene raziskovalne teme: okupacija in razkosanje Slovenije, ustanovitev OF in priprave na vstajo s poudarkom na strategiji in delovanju KPS, vstaja, delovanje OF in začetki ljudske oblasti, prve širše partizanske akcije, razmah NOB spomladi 1942, ofenziva okupatorjev in njihovih sodelavcev, polet osvobodilnega gibanja spomladi 1943, kapitulacija Italije in NOB jeseni 1943 v Sloveniji, razvoj državnosti in ljudske oblasti, sovražnikova aktivnost jeseni 1944 in pozimi 1944/45, osvoboditev Slovenije spomladi 1945.

Že leta 1972 je kot rezultat izvajanja projekta izšla prva knjiga načrtovane knjižne zbirke *Zgodovina Slovencev 1918-1945*; to je bilo delo dr. Milice Kacin-Wohinz o primorskih Slovencih pod italijansko zasedbo 1918-1921.⁷² Delo je bilo

⁷¹ DINZ, Raziskovalni načrt *Zgodovina Slovencev 1918-1945*, str. 1.

⁷² *Milica Kacin-Wohinz: Primorski Slovenci pod italijansko zasedbo: 1918-1921. Maribor-Trst 1972, 468 str.*

v veliki meri končano še pred sprejetjem raziskovalnega načrta (bila je za tisk prirejena doktorska disertacija). Kot druga knjiga iz te zbirke je izšla študija Sonje Reisp o radiu Osvobodilne fronte Kričač.⁷³ Nato pa ni več izšlo kot del te zbirke nobeno delo avtorja, ki je svoje delo napisal na inštitutu. Nasplošno je bilo težavno objavljane dosežkov dela inštituta oziroma njegovih raziskovalcev, posebej izdajanje monografij in dogovarjanje z založbami, pa tudi vprašanje subvencioniranja izdaj zgodovinskih virov, ki so imeli sorazmerno majhen krog bralcev. Vprašanje izdajanja oziroma financiranja monografij je ostala 'stalnica' inštitutovih raziskovalcev.

Leto 1971 pomeni v znanstveno raziskovalnem delovanju inštituta nekakšen prelom. V dobršni meri se je otresel vloge zgodovinopisnega 'servisanta', ki je delal "za potrebe trenutnih političnih, propagandnih in publicističnih potreb in interesov".⁷⁴ Začel je graditi podobo izključno znanstvene ustanove. Inštitut za zgodovino delavskega gibanja je začel preraščati v inštitut za vso novejšo slovensko zgodovino.

Leta 1971 je politika in diplomata Bogdana Osolnika (direktor je bil od leta 1967 in je mnogo prispeval k širitvi inštitutovega delovnega programa) pri vodenju inštituta zamenjal dr. Tone Ferenc (do 1975). Ferenc je bil prvi direktor, ki je izšel iz kroga inštitutovih raziskovalcev in je dobro poznal problematiko inštituta tako v organizacijsko-kadrovskem kot tudi v vsebinsko-programskem pogledu. S to zamenjavo se je zaključilo obdobje inštitutovih 'političnih' direktorjev. Inštitut ni bil več neposredno, 'personalno' prek direktorja povezan s politikom. V določeni meri pa je vsebinska povezava vseeno ostala, saj je o delu in znanstvenih načrtih inštituta še vedno razpravljala Zgodovinska komisija CK ZKS, vendar manj kot v začetnem obdobju inštitutovega delovanja. Ferencu so do sedaj sledili še trije direktorji - raziskovalci: dr. France Kresal (1975-1979), dr. Milica Kacin-Wohinz (1979-1983) in dr. Jasna Fischer (od 1983 dalje).

Ker je bila v inštitutovem delovnem programu tudi zgodovina začetkov delavskega gibanja na Slovenskem, kar pa ni bilo zajeto v raziskovalnem načrtu za obdobje 1918-1945, je bil v letu 1973 in 1974 izdelan poseben raziskovalni načrt Zgodovina delavskega gibanja na Slovenskem 1867-1918. Avtorja sta bila tedaj edina dva raziskovalca tega obdobja na inštitutu, asistenta mag. Franc Rozman in mag. Jasna Fischer. Ugotovila sta, da za to problematiko ni bilo pregledov, še manj pa po znanstvenih merilih napisanih del. Zato sta načrtovala raziskovanje gospodarskih in socialnih vzrokov oziroma pogojev za nastanek delavskega gibanja na Slovenskem, organizacije in politično delovanje delavskih izobraževalnih društev po deželah, organiziranost delavstva zunaj socialne demokracije, kongresov JSDS, odnos te do drugih socialnodemokratskih strank, sindikalno gibanje, delavski tisk, pa tudi objave virov (ponatis z bistvenimi dopolnili 5. zvezka zbirke Zgodovinski arhiv KPJ, zapisniki kongresov JSDS, korespondenca slovenskih socialistov). Skratka, raziskovalni načrt je predvidel celovito obdelavo zgodovine socialne demokracije do konca prve svetovne vojne. Tako zastavljeni znanstveni načrt pa je bil uresničen le v manjši meri, ker je bilo premalo raziskovalcev.

⁷³ Sonja Reisp: Kričač. Ljubljana 1975, 151 str.

⁷⁴ Fischer, Trideset let, str. 10.

S sprejemom obeh delovnih načrtov je bila z letom 1974 "zasnova inštituta jasno opredeljena".⁷⁵ Na raziskovalnem področju so inštitutovi raziskovalci posegali v vsa časovna obdobja in na vsa področja, od začetkov delavskega gibanja do socialistične graditve po drugi svetovni vojni, vendar s težiščem na zgodovini med svetovnima vojnama in na drugi svetovni vojni. Obdobje do leta 1918 s poudarkom na zgodovini socialne demokracije so preučevali štirje raziskovalci, od tega dva asistenta začetnika, obdobje med svetovnima vojnama šest raziskovalcev, obdobje NOB štirje ter eden obdobje po drugi svetovni vojni. Sredi sedemdesetih let so namreč začeli na inštitutu preučevati obdobje socialistične graditve, kar je bilo opredeljeno že v ustanovitvenem aktu leta 1959.

Ker ni bilo raziskovalnega načrta za obdobje po drugi svetovni vojni, je inštitut v letu 1975 v povezavi z Marksističnim centrom CK ZKS in ob pomoči in sodelovanju drugih zunanjih sodelavcev začel s pripravami za izdelavo takšnega načrta. Za nosilca izdelave raziskovalnega načrta je bil imenovan dr. Janko Prunk. V letu 1977 so bili k izdelavi pritegnjeni tudi strokovnjaki s področij arhivistike, bibliografije, ekonomije, prava, politologije, kulture in zamejske problematike. Pri izdelavi raziskovalnega načrta je tako sodelovalo 22 inštitutovih in zunanjih sodelavcev, končan oziroma sprejet pa je bil jeseni 1978. Njegov dolgoročni cilj je bila "na marksistično-dialektičnih osnovah izdelana zgodovinska sinteza razvoja Slovencev v socialistični Jugoslaviji in njenem zamejstvu."⁷⁶

Čeprav se je delovna zasnova inštituta spremenila že v začetku sedemdesetih let, ko se je v raziskovalnem delu začelo prehajanje iz ozke tematike zgodovine delavskega gibanja na širšo narodno zgodovino, se je z izdelavo treh raziskovalnih načrtov tudi formalno zaključilo obdobje v inštitutovem znanstveno raziskovalnem delu, ki je trajalo od ustanovitve inštituta. To prvo dobo v inštitutovem razvoju je mogoče označiti tudi kot čas zorenja. Šlo je tudi za zorenje raziskovalcev in usposabljanje za raziskovalno delo, pridobivanje izkušenj in znanja, pa tudi zorenja raziskovalnih tem. Te so bile domišljeno opredeljene v raziskovalnih programih. V začetku sedemdesetih let se je začela druga doba, za katero je značilno načrtovano in sistematično raziskovanje slovenske novejše zgodovine v organizacijskem smislu, v vsebinskem pa bolj uravnoteženo in enakomernejše glede na zgodovinska obdobja in vsebinska področja.

V inštitutovem raziskovalnem delu je bilo na začetku sedemdesetih let še vedno v prvi vrsti prisotno preučevanje zgodovine delavskega gibanja, a v povezavi s temami celotne narodne zgodovine, kar pa je postopoma preraščalo v raziskovanje tem zunaj delavskega gibanja. Raziskave so potekale po obdobjih (pred letom 1918, v času med svetovnima vojnama, druga svetovna vojna s poudarkom na narodnoosvobodilnem boju in po drugi svetovni vojni), in po vsebinskem načelu oziroma po področjih (politična zgodovina, gospodarska in socialna zgodovina, kulturna zgodovina). Koliko je bilo raziskav, kaže število raziskovalcev po obdobjih raziskovanja in po področjih. Število raziskovalnih nalog iz posameznih raziskovalnih obdobj se je spreminjalo, vendar je bilo od sredine sedemdesetih do začetka devetdesetih let nad deset. Največ jih je bilo iz obdobja med svetovnima vojnama in druge svetovne vojne. (Glej tabelo 1, str. 35).

⁷⁵ DINZ, Poročilo Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v letu 1974, str. 1.

⁷⁶ DINZ, Raziskovalni načrt "Zgodovina Slovencev 1945-1976". Raziskovalni načrt je bil objavljen v PZDG, 1978-1979, 1-2, str. 109-121.

Raziskovalno delo je teklo ob nenehnih spremembah organiziranja in financiranja raziskovalnega dela (Raziskovalni sklad Borisa Kidriča, Raziskovalna skupnost Slovenije, Ministrstvo za znanost in tehnologijo Republike Slovenije) po treh raziskovalnih načrtih in je bilo razdeljeno v tri oziroma štiri zgodovinska obdobja; v okviru raziskav od konca prve do konca druge svetovne vojne je bilo to obdobje razdeljeno na čas med svetovnima vojnama in čas druge svetovne vojne. Zaradi upokojitev in odhajanja z inštituta v druge pedagoške, znanstvene in kulturne ustanove se je število raziskovalcev, ki so delali na problematiki posameznega obdobja, spreminjalo. To stanje pa je pokazatelj tudi trenutnih zanimanj ter potreb, tako strokovnih kot tudi političnih, po preučevanju posameznega obdobja slovenske novejše zgodovine. (Glej tabelo str. 36.)

Predstavitev dejavnosti inštituta od začetkov sistematičnega in načrtnega preučevanja novejše zgodovine je omejena le na poglobljene raziskovane teme postavljene v treh raziskovalnih načrtih, ki si jih je zastavil inštitut. Navedeni so raziskovalci, ki so posamezno temo preučevali.⁷⁷

Zgodovina obdobja do konca prve svetovne vojne s poudarkom na delavskem gibanju in njegovi strankarski organiziranosti se do srede šestdesetih let ni preučevala, zato je bil na inštitutu leta 1966 dan predlog, da bi pregled zgodovine Jugoslovanske socialnodemokratske stranke pogodbeno napisal dr. Dušan Kermauner.⁷⁸ Teklo pa je raziskovanje gospodarske zgodovine s poudarkom na industrializaciji slovenskega ozemlja od začetka 18. stoletja do leta 1918 (izvajalec je bil dr. Jože Šorn⁷⁹). Na inštitutu so začeli raziskovati to obdobje s poudarkom na politični zgodovini, ko so zaposlili dva mlada zgodovinarja, Franca Rozmana in Jasno Fischer. F. Rozman se je osredotočil na preučevanje socialne demokracije na slovenskem Štajerskem, J. Fischer pa na začetke delavskega gibanja v Ljubljani. S svojimi raziskavami sta dosegla tako magisterija kot doktorata.⁸⁰ V naslednjih letih se je število raziskovalcev tega obdobja nekoliko povečalo in raziskave so se razširile na socialistično delavsko gibanje v Trstu (Boris Gombač) in tudi na agrarno problematiko s poudarkom na obdavčevanju slovenskega kmeta (Stane Granda). Osnovna tema pa je bila politična zgodovina socialističnega delavskega gibanja pred prvo svetovno vojno, njegov odnos do nacionalnega vprašanja, zgodovino obeleževanja prvega maja na Slovenskem,⁸¹ stavkovno gibanje (dr. F. Rozman). Ob razčlenjevanju stališč delavskega gibanja socialistične smeri do nacionalnega vprašanja je upošteval tudi poglede meščanskih strank, s poudarkom njihovega odnosa do socialnodemokratske stranke. Raziskovalci tega obdobja so ali odšli z inštituta ali pa so začeli v svojih raziskavah presegati zgolj politične vidike delavskega gibanja. Dr.

⁷⁷ Navedena so tista objavljena dela, ki najbolj celovito predstavljajo raziskovalno temo oz. rezultat raziskave. To so predvsem monografije, pa tudi izvorni znanstveni članki (razprave). Celotno raziskovalno delo posameznega raziskovalca je mogoče spoznati iz njegove bibliografije.

⁷⁸ DINZ, zapisnik sestanka znanstveno-raziskovalnega oddelka 1. 10. 1966.

⁷⁹ Jože Šorn: *Začetki industrije na Slovenskem*. Maribor 1984, 270 str.

⁸⁰ Franc Rozman: *Socialistično delavsko gibanje na slovenskem Štajerskem do prve svetovne vojne*. Ljubljana 1979, 326 str.; Jasna Fischer: *Čas vesolniga socialnega punta se bliža: socialna in politična zgodovina delavskega gibanja v Ljubljani*. Ljubljana 1983, 308 str.

⁸¹ Franc Rozman, Miroslav Štipovšek, Janez Kos: *Praznovanje 1. maja na Slovenskem*. Ljubljana 1986, 80 str.

Jasna Fischer je začela preučevati gospodarska in socialna vprašanja tega obdobja in je zgodovino političnega življenja opustila; raziskovala je rast industrijskega delavstva na Slovenskem na podlagi statističnega gradiva, pri čemer je do rezultatov prišla z obdelavo podatkov na računalniku. Za obdobje pred koncem prve svetovne vojne pa je v zadnjem desetletju poudarek predvsem na raziskovanju gospodarske in socialne zgodovine. Povsem vsebinsko, delno pa tudi metodološko nove so raziskave načinov življenja meščanstva na Slovenskem in njegove materialne kulture (dr. Andrej Studen⁸²), pa tudi preučevanje gospodarskih in socialnih nazorov na Slovenskem v drugi polovici 19. stoletja (mag. Andrej Pančur).

Raziskave političnega razvoja in odnosov v obdobju med svetovnima vojnama so imele pomembno mesto med inštitutovimi raziskavami, sprva kar najpomembnejše. Politično zgodovino je preučevalo v vsem obdobju od leta 1971 dalje osem raziskovalcev, sedaj pet. V prvem desetletju delovanja inštituta je bil močan poudarek na preučevanju revolucionarnega delavskega gibanja, komunistične stranke, revolucionarnih dogajanj med svetovnima vojnama; teme so bile: začetki organiziranja komunistov na Slovenskem (France Klopčič, ki je zbiral tudi vire o tem), revolucionarno vrenje po prvi svetovni vojni (Franček Saje), žensko in sindikalno gibanje (Ivka Križnar) ter mladinsko (Alenka Nedog, Milica Kacin-Wohinz, Dare Jeršek⁸³).

Konec šestdesetih let je bilo raziskovanje politične zgodovine delavskega gibanja sistematizirano z raziskovalnim načrtom o ljudskofrontnem gibanju. Takrat je bila postavljena značilna usmeritev pri preučevanju politične zgodovine med svetovnima vojnama s poudarkom na političnih strankah, organizacijah, gibanjih, ki so se na Slovenskem povezovala z namenom nasprotovati vodilnima slovenskima meščanskima političnima strankama. Na ta način bi bilo namreč mogoče posredno raziskovati tudi delovanje teh strank. Z zbiranjem gradiva o delovanju krščanskih socialistov v okviru ljudskofrontnega povezovanja na Slovenskem je takrat začel Janko Prunk.⁸⁴ To tematiko je natančno proučil in z raziskavo o krščanskih socialistih na poti v enotno fronto demokratičnih sil slovenskega naroda magistriral in nato še doktoriral.⁸⁵ Delovanje komunistov na Slovenskem med svetovnima vojnama so tudi preučevali bolj s stališča njihove vloge pri ljudskofrontnem povezovanju (A. Nedog,⁸⁶ J. Prunk). 'Čista' partijska zgodovina je bila raziskovana v zelo ozkem obsegu, predvsem s stališča problematike obnove partijske organizacije v začetku tridesetih let, ko je bila ta močno oslABLJENA zaradi kraljeve diktature (A. Nedog, Lilijana Trampuž). Druga 'velika' tema je bilo prestrukturiranje celotnega političnega življenja oziroma dogajanja v tridesetih letih in tudi s preučevanjem političnih konceptov slovenskega meščanstva in slovenskih nacionalnih programov oziroma delovanje

⁸² Andrej Studen: *Pedenarca, ksel, kelnerca, žnidar: socialnozgodovinska analiza izvora in poklicne strukture stanovalcev izbranih ljubljanskih ulic iz let 1869-1910*. Ljubljana 1993. 228 str.; isti: *Stanovati v Ljubljani: socialnozgodovinski oris stanovanjske kulture Ljubljančanov pred prvo svetovno vojno*. Ljubljana 1995, 226 str.

⁸³ Oris mladinskega gibanja na Slovenskem. Ljubljana 1963, 191 str.

⁸⁴ DINZ, zapisnik sestanka znanstveno-raziskovalne enote, 18. 9. 1967.

⁸⁵ Janko Prunk: *Pot krščanskih socialistov v Osvobodilno fronto slovenskega naroda*. Ljubljana 1977, 240 str.

⁸⁶ Alenka Nedog: *Ljudskofrontno gibanje v Sloveniji: od leta 1935 do 1941*. Ljubljana 1978, 305. str.; ista, Tone Tomšič: *oris življenja in revolucionarnega delovanja*. Ljubljana 1969, 1980, 2 393 str., 433 str. 2.

slovenske narodne politike (J. Prunk⁸⁷). Nacionalno vprašanje v prvi jugoslovanski državi kot eno od ključnih problemov v času med svetovnima vojnama in vprašanje samoodločbe narodov je bilo sprva preučevano z vidika pogledov revolucionarne levice, nato pa predvsem slovenskega unitarnega političnega tabora (dr. Jurij Perovšek⁸⁸). Raziskovanja meščanskih političnih strank in njihove politike kljub dejstvu, da brez proučitve teh ni mogoča podoba slovenske politike obdobja med svetovnima vojnama, dejansko ni bilo. Inštitut je nekaj let sicer sofinanciral raziskovanje razvoja SLS in njene politike v času nastajanja jugoslovanske države, pa tudi raziskavo o slovenskih političnih strankah v jugoslovanski politiki v dvajsetih letih (dr. Momčilo Zečević,⁸⁹ beograjski zgodovinar), vendar so bile raziskave razširjene na celotno strankarsko organiziranje in politiko obdobja med svetovnima vojnama in na idejne poglede slovenskega meščanstva med svetovnima vojnama šele v zadnjem desetletju (J. Perovšek,⁹⁰ A. Vidovič-Miklavčič). Politika meščanskih strank pa se je preučevala tudi posredno, prek raziskave o delovanju mladinskih skupin meščanskih strank (A. Vidovič-Miklavčič⁹¹); šlo je v bistvu za razširitev raziskave komunistične mladinske organizacije med drugo svetovno vojno. V tem zadnjem desetletju se je začelo tudi s preučevanjem socialnih demokratov na Slovenskem med svetovnima vojnama (A. Vidovič-Miklavčič); raziskovanje te teme posebej ni bilo zaželeno pri posameznikih iz slovenskega partijskega vrha; vzrok je bil v njihovem pogledu na socialdemokracije, ustvarjenem v tridesetih letih. Raziskave so potekale tudi o nastanku jugoslovanske države oziroma obdobja neposredno pred tem (J. Perovšek,⁹² J. Prunk); da se je zgodovinarjem zdela ta tema pomembna, pa kaže tudi predlog podan na sestanku raziskovalnega oddelka inštituta leta 1968, da naj inštitut obletnico nastanka Države SHS nekako obeleži.⁹³ Delovanje politike na področju kulture in njen vpliv nanjo s poudarkom na delavskih in izobraževalnih organizacijah na Slovenskem med vojnama je na začetku obravnavanega obdobja inštitutovega raziskovalnega delovanja začel preučevati Janko Liška, konec osemdesetih let pa je podobno temo začel raziskovati mladi raziskovalec Ervin Dolenc. Ta je nato svoje raziskave razširil na politično delovanje slovenskih poli-

⁸⁷ Janko Prunk: *Politične koncepcije slovenskega meščanstva v stari Jugoslaviji*. PZDG, 1982, 1-2, str. 117-134; isti, *Slovenski narodni programi*. Ljubljana 1986, 284 str.; isti: *Slovenski narodni vzpon: narodna politika (1768-1992)*. Ljubljana 1992, 455 str.

⁸⁸ Jurij Perovšek: *Liberalizem in vprašanje slovenstva: nacionalna politika liberalnega tabora v letih 1918-1929*. Ljubljana 1996, 296 str.

⁸⁹ Momčilo Zečević: *Slovenska ljudska stranka in jugoslovansko zedinjenje*. Maribor 1977, 435 str.; isti, *Na zgodovinski prelomnici: Slovenci v politiki jugoslovanske države 1918-1929*. Maribor 1986, 281 str.

⁹⁰ Jurij Perovšek: *Programi političnih strank, organizacij in združenj na Slovenskem v času Kraljevine SHS (1918-1929)*. Ljubljana 1998, 208 str.; isti, *Idejni, socialnogospodarski in narodnopolitični nazori slovenskega meščanstva v času med svetovnima vojnama (1918-1941)*. *Zgodovinski časopis*, 1997, 4, str. 529-554.

⁹¹ Anka Vidovič-Miklavčič: *Mladina med nacionalizmom in katolicizmom: pregled razvoja in dejavnosti mladinskih organizacij, društev in gibanj v liberalno-unitarnem in katoliškem taboru v letih 1929-1941 v jugoslovanskem delu Slovenije*. Ljubljana 1994, 265 str.

⁹² Jurij Perovšek: *Slovenska osamosvojitve v letu 1918: študija o slovenski državnosti v Državi Slovencev, Hrvatov in Srbov*. Ljubljana 1998, 191 str.

⁹³ DINZ, zapisnik sestanka znanstveno-raziskovalne enote IZDG 5. 1. 1968.

tičnih strank in skupin v kulturnem življenju, kjer se je bil med meščanskimi strankami najjasneje izražal ideološki boj.⁹⁴

Raziskovalni načrt preučevanja slovenske zgodovine od konca prve do konca druge svetovne vojne je predvidel raziskave za celotno slovensko narodnostno ozemlje, zato je kot del slovenske narodne zgodovine v času med svetovnjima vojnama bilo vključeno preučevanje zgodovine primorskih Slovencev, ki so živeli v okviru Kraljevine Italije (dr. Milica Kacin-Wohinz⁹⁵). S sistematičnim raziskovalnim delom je začela že sredi šestdesetih let, njene raziskave pa so zaradi narave problematike že od vsega začetka obravnavale celotno zgodovino in ne le delež delavskega gibanja. To je izzvalo posamezne očitke, češ da daje prevelik poudarek narodni oziroma narodnjaški politiki pred razredno problematiko v zgodovini primorskih Slovencev pod Italijo.

Gospodarsko zgodovino obdobja med svetovnjima vojnama je začel raziskovati utemeljitelj gospodarske zgodovine novejše dobe v slovenskem zgodovinopisju dr. Jože Šorn, ki je sprva preučeval industrializacijo slovenskega ozemlja od začetka 18. stoletja do konca prve svetovne vojne. Leta 1973 je začel raziskovati proces industrializacije Slovenije med svetovnjima vojnama, vendar raziskave zaradi bolezni in smrti ni uspel končati; končal je le prvi del raziskave o gospodarskem položaju v dobi po prvi svetovni vojni, dokler se slovensko gospodarstvo ni skoraj v celoti zlilo z jugoslovanskim.⁹⁶ Gospodarstvo med svetovnjima vojnama s poudarkom na razvoju tekstilne industrije, značilne in pomembne za industrializacijo Slovenije med svetovnjima vojnama, socialno politiko, socialnopolitični in materialni položaj delavstva, povezovanje delavstva v sindikate in njih delovanje je raziskoval dr. France Kresal. Prikazal je razvoj industrije glede na vloženi kapital, nacionalno pripadnost nosilcev kapitala, socialnopolitični in materialni položaj delavstva ter sindikalne organizacije, njihov boj za izboljšanje socialnega in materialnega položaja.⁹⁷ Konec osemdesetih let je bilo preučevanje gospodarske preteklosti razširjeno na raziskovanje zgodovine agrarnega gospodarstva s poudarkom na zadolževanju kmetov, razvoju združništva, bančništva in podjetništva na Slovenskem (dr. Žarko Lazarevič⁹⁸).

Kot del znanstvenega načrta o zgodovini Slovencev 1918-1945 je bil na inštitutu pripravljen tudi načrt o pripravi bibliografije člankov o delavskem gibanju na Slovenskem v slovenskih časnikih in časopisih. Namen je bil preučiti, kaj so v času med svetovnjima vojnama pisali o delavskem gibanju v slovenskih časnikih in časopisih, kajti zaradi pomanjkanja arhivskega in drugega gradiva so bili prav zapisi v dnevem in drugem tisku dobrodošel in mnogokrat tudi edini vir za zgodovino političnih strank, organizacij, političnih gibanj ipd. Bibliografijo so

⁹⁴ Ervin Dolenc: *Kulturni boj: slovenska kulturna politika v Kraljevini SHS 1918-1929*. Ljubljana 1996, 405 str.

⁹⁵ Milica Kacin-Wohinz: *Primorski Slovenci pod italijansko zasedbo: 1918-1921*. Maribor-Trst 1972, 468 str.; *ista*, *Narodnoobrambno gibanje primorskih Slovencev 1921-1928*. Zv. I, II. Koper-Trst 1977, 561 str.; *ista*, *Prvi antifazišem v Evropi: Primorska 1925-1935: bazoviškimi žrtvam ob šestdeseti obletnici*. Koper: 1990. 531 str.; *ista*, *Storia degli Sloveni in Italia: 1866-1998*, (Ricerche). Venezia: Marsilio 1998. 149 str. (soavtor Jože Pirjevec).

⁹⁶ Jože Šorn: *Slovensko gospodarstvo v poprevratnih letih 1919-1924*. Ljubljana 1997, 231 str.

⁹⁷ France Kresal: *Tekstilna industrija v Sloveniji*. Ljubljana 1976, 408 str.; *isti*: *Zgodovina socialne in gospodarske politike v Sloveniji od liberalizma do druge svetovne vojne*. Ljubljana 1998, 333 str.

⁹⁸ Žarko Lazarevič: *Kmečki dolgovi na Slovenskem: socialno-ekonomski vidiki zadolženosti slovenskih kmetov 1848-1948*. Ljubljana 1994, 171 str.

opredelili kot strokovno-raziskovalno delo, kajti zajemala je izbor, vrednotenje in vsebinsko analizo prispevka v časnikih in časopisih. Odbrani prispevki so bili razvrščeni v 36 tematskih skupin-gesel. Pregledovanje časopisov in revij ter izpisovanje podatkov, ki so vsebovali vsebino članka, avtorja in druge podatke, so uvedle leta 1971 štiri strokovne sodelavke (Sonja Reisp, Anka Vidovič-Miklavčič, Terezija Traven, Štefka Zadnik). Delo na bibliografiji člankov o delavskem gibanju, ki pa je v resnici sčasoma prerasla v celovitejšo bibliografijo, kolikor je bilo to mogoče zaradi opredeljenih gesel, je potekalo do leta 1990; vpisanih je bilo 76.317 člankov iz slovenskih časnikov in časopisov iz obdobja med vojnama. Sprva so hoteli bibliografijo za posamezna leta tudi izdajati, vendar je izšla le za leto 1917,⁹⁹ za ostala leta pa je hranjena v inštitutovi knjižnici.

Raziskovanje zgodovinskega razvoja v Sloveniji med drugo svetovno vojno, s prevladujočimi raziskavami narodnoosvobodilnega gibanja oziroma narodnoosvobodilnega boja, je bilo vključeno v raziskovalni načrt Zgodovina Slovencev 1918-1945. Do sprejetja raziskovalnega načrta je raziskovanje obdobja druge svetovne vojne vseeno potekalo na urejen način, kar velja predvsem za zbiranje spominskega gradiva, izjav, pričevanj udeležencev NOB. V prvem obdobju delovanja inštituta, ko je bil velik poudarek na sistematičnem zbiranju pričevanj, pa se je začelo že povsem pravo, raziskovalno delo temelječe na arhivskem gradivu. Število 'raziskovalcev' je bilo sprva veliko, saj jih je cela vrsta sodelovala pri zbiranju spominskega gradiva oziroma pri izdelovanju vprašalnikov udeležencev NOB, vendar je mogoče za prave raziskovalce označiti le štiri (dr. T. Ferenc, D. Jeršek, M. Luštek, dr. F. Škerl) oziroma pet; v raziskovalno delo se je namreč vključil tudi vodja knjižnice Jože Krall. Kot del raziskovalnega dela je treba šteti tudi pripravo zbirke dokumentov o delovanju političnih in oblastnih organov in organizacij slovenskega narodnoosvobodilnega gibanja Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji 1941-1945.

V prvih letih so raziskovalci dali pri svojih raziskavah večji poudarek političnemu delovanju narodnoosvobodilnega gibanja na eni strani, na drugi pa raznarodovalni politiki nemškega okupatorja do slovenskega prebivalstva (T. Ferenc¹⁰⁰), nato pa so se raziskave razširile še na področje kulturnega delovanja v partizanskih enotah in pri slovenskih kulturnih delavcih v NOG (Ferdo Fischer), z raziskavami slovenskega partizanskega tiska in tiskarn (Jože Krall), proti koncu šestdesetih let pa še z raziskovanjem sodelovanja slovenskega narodnoosvobodilnega gibanja z zavezniki (Pavle Dobrila¹⁰¹). Velik del rezultatov tega raziskovalnega dela je bil predstavljen na znanstvenem posvetovanju o Osvobodilni fronti slovenskega naroda, ki ga je leta 1966 pripravil inštitut.¹⁰²

⁹⁹ Bibliografija člankov o delavskem gibanju na Slovenskem 1917-1941, I, 1917 (sestavile Sonja Reisp, Rezka Traven, Anka Vidovič-Miklavčič, Štefka Zadnik). Ljubljana 1974, 100 str.

¹⁰⁰ Tone Ferenc: Politične in državljanske kategorije prebivalstva na Spodnjem Štajerskem pod nemško okupacijo. PZDG 1960, 2, str. 69-124; isti, Le système d'occupation des nazis en Slovénie. Les systèmes d'occupation en Yougoslavie 1941-1945. Belgrade 1963, str. 47-133; isti Nacistična raznarodovalna politika v Sloveniji v letih 1941-1945. Maribor 1968, 857 str.

¹⁰¹ Pavle Dobrila: Prvi stiki partizanov z vojsko Velike Britanije. PZDG, 1973, 1-2, str. 185-211.

¹⁰² France Škerl: Vloga in pomen Osvobodilne fronte slovenskega naroda (194-1943); Miroslav Luštek: Delavska enotnost in Osvobodilne fronta; Jože Krall: Rast slovenskega narodnoosvobodilnega tiske; Ferdo Fischer: Organizacijske oblike in delovne metode slovenskih kulturnih delavcev v Osvobodilni fronti v okupirani Ljubljani; Tone Ferenc: Nekaj domislov k problematiki zborna odposlanec slovenskega naroda, PZDG, 1966, 1-2.

Velik poudarek je bil na preučevanju narodnoosvobodilnega boja na Primorskem (T. Ferenc,¹⁰³ F. Škerl¹⁰⁴). Raziskave iz politične zgodovine narodnoosvobodilnega gibanja s poudarkom na elementih revolucionarnosti v slovenskem narodnoosvobodilnem gibanju, je opravljal dr. France Škerl,¹⁰⁵ ljudsko oblast kot politični dosežek narodnoosvobodilnega boja pa je začel že leta 1971 sistematično preučevati dr. Tone Ferenc.¹⁰⁶ Posebej se preučevanja zgodovine vodilne politične sile narodnoosvobodilnega gibanja na Slovenskem, Komunistične partije Slovenije, ni do konca sedemdesetih let lotil nihče; takrat je organizacijski razvoj KPS, njene metode in področja delovanja med drugo svetovno vojno začela preučevati mag. Vida Deželak-Barič.¹⁰⁷

Vojaška zgodovina je bila v inštitutovih raziskavah v 'čisti obliki' sorazmerno malo zastopana (izjema je pohod partizanske 30. divizije v Beneško Slovenijo¹⁰⁸), čeprav je bila prisotna v mnogih delih kot del zgodovinskega dogajanja: italijanska ofenziva poleti in jeseni 1942,¹⁰⁹ partizansko delovanje na Primorskem pred kapitulacijo Italije,¹¹⁰ vojaška dogajanja ob kapitulaciji Italije¹¹¹ in ob zaključnih operacijah pri osvobajanju slovenskega ozemlja.¹¹² Raziskovanje sestave slovenske partizanske vojske v prvi polovici leta 1942 je bilo opravljeno s poudarkom na njeni rasti in razvoju in krajevnem ter socialnem izvoru njenih borcev (mag. Damijan Guštin). Na nov način je bilo to nadaljevanje raziskave o socialni in politični pripadnosti partizanov v letu 1941, opravljeni v šestdesetih letih.¹¹³

Celovitost raziskovanja druge svetovne vojne na Slovenskem je bila izražena v raziskovanju narodnoosvobodilnemu gibanju nasprotnega vojaško-političnega ta-

¹⁰³ Tone Ferenc: *Kratek pregled razvoja KPS in OF v Slovenskem Primorju od decembra 1942 do septembra 1943*. PZDG 1960, 1, str. 105-170; isti, *Splošna ljudska vstaja v Slovenskem Primorju septembra 1943*. Viharni časi. Ljubljana 1961, str. 125-132; isti, *Vseljudska vstaja v Slovenskem Primorju po kapitulaciji Italije*, Borec 1969, 2, str. 156-170; isti, *Primorska pred useljudsko vstajo 1943*. Južnoprimorski odred in Gregorčičeva brigada. Ljubljana 1983, 772 + 36 str.

¹⁰⁴ Dr. France Škerl, ki se je upokojil leta 1971 je napisal obsežen elaborat (938 strani in 1290 strani), ki je ostal v tipkopisu; hranjen je v knjižnici Inštituta za novejšo zgodovino.

¹⁰⁵ France Škerl: *Osvobodilna fronta in socialna preobrazba slovenskega naroda (1941-1943)*. PZDG 1971-72, 1-2, str. 7-36; isti, *Elementi revolucionarnosti v razvoju NOB do kapitulacije Italije*. Borec 1973, 4, str. 193-201; isti, *Revolucionarno bistvo v razvoju slovenskega narodnoosvobodilnega boja*. Elementi revolucionarnosti v političnem življenju na Slovenskem. Ljubljana 1973, str. 99-118.

¹⁰⁶ Tone Ferenc: *Ljudska oblast na Slovenskem 1941-1945*. 1. knjiga: *Država v državi*. Ljubljana 1987, 684 str., 2. knjiga: *Narod si bo pisal sodbo sam*. Ljubljana 1985, 334 str., 3. knjiga: *Mi volimo*, Ljubljana 1991, 502 str.

¹⁰⁷ Vida Deželak-Barič: *Organizacijski razvoj KPS v Ljubljani od aprila 1941 do septembra 1943*. Zgodovina Ljubljane: prispevki za monografijo. Ljubljana 1984, str. 438-451; ista, *Organizacijski razvoj Komunistične partije Slovenije na Gorenškem od pomladi 1941 do jeseni 1943*. PNZ, 1986, 1-2, str. 65-85; ista *Razvoj Komunistične partije Slovenije na Štajerskem v letih 1941-1943 s stališča njene organiziranosti*. PNZ, 1987, 1-2, str. 105-132; ista *Organiziranost Komunistične partije Slovenije v partizanskih enotah 1941-1943*. PNZ, 1988, 1-2, str. 63-93; ista, *Organiziranost Komunistične partije Slovenije na Dolenjskem in Notranjskem v letih 1941-1943*. PNZ, 1991, 2, str. 181-215.

¹⁰⁸ Boris Mlakar: *Pohod 30. divizije NOV in POJ v Beneško Slovenijo*. Ljubljana 1984, 110 str.

¹⁰⁹ Tone Ferenc: *Ljudska oblast na Slovenskem 1941-1945*, 1. knjiga: *Država v državi*. Ljubljana 1987, 684 str.

¹¹⁰ Tone Ferenc: *Primorska pred useljudsko vstajo 1943*. Južnoprimorski odred in Gregorčičeva brigada. Ljubljana 1983, 772 + 36 str.

¹¹¹ Tone Ferenc: *Kapitulacija Italije in narodnoosvobodilna borba v Sloveniji jeseni 1943*. Maribor 1967, 726 str.

¹¹² Tone Ferenc: *Osvoboditev severovzhodne Slovenije in poslednji boj na Poljani*. Ljubljana 1985, 35 str.

¹¹³ Damijan Guštin: *Krajevni izvor borcev nekaterih partizanskih enot spomladi 1942 in vprašanje ljudske vstaje*. PNZ, 1988, št. 1-2, str. 95-122; glej op. 51.

bora, kar se je začelo že sredi sedemdesetih let. Najprej z raziskavo o domobranstvu na Primorskem, nato pa s problematiko vzrokov nastanka ter delovanja političnih organizacij in vojaških formacij protipartizanskega tabora v vsej Sloveniji (mag. Boris Mlakar¹¹⁴). Preučevalo se je tudi sodelovanje narodnoosvobodilnega gibanja z zavezniki, in to celovito z ozirom na jugoslovanski prostor (dr. Dušan Biber¹¹⁵). Novejša raziskovalna tema je iz področja kulture s poudarkom na vlogi in dejavnosti slovenskih izobražencev obeh politično-vojaško nasprotnih strani med vojno (dr. Bojan Godeša¹¹⁶) in pa vprašanja razmerja med revolucijo in osvobodilnim bojem.

Čeprav je bilo okupatorjevo nasilje nad slovenskem prebivalstvom med drugo svetovno vojno prisotno v mnogih raziskavah (T. Ferenc), se je pričelo s to temo sistematično ukvarjati leta 1983 (D. Guštin). V raziskovanju obdobja druge svetovne vojne so bile v zadnjem času opravljene tudi prve raziskave s področja gospodarskega življenja (T. Ferenc¹¹⁷). Kot posebna raziskava poteka od leta 1997 zbiranje podatkov o žrtvah druge svetovne vojne in zaradi nje na Slovenskem, kar bo omogočilo ustvariti celovito podobo smrtnih žrtev med Slovenci ne glede na 'stran', na kateri so se borili, oziroma jih je doletela smrt v času vojne in zaradi nje. Raziskava temelji na obsežni literaturi pa tudi arhivskem in drugem gradivu (žrtve popisujeta Mojca Šorn in Tadeja Rihtar Tomišek¹¹⁸).

Kljub takratni politični pomembnosti zgodovine narodnoosvobodilnega boja je bilo število raziskovalcev le-te tudi od leta 1971 dalje sorazmerno majhno. Obdobje druge svetovne vojne je v okviru, ki so ga začrtali v raziskovalnem načrtu, raziskovalo pet oziroma šest raziskovalcev (trenutno štirje), v raziskave, predvsem z zbiranjem in urejanjem virov, pa so bili vključeni tudi arhivisti. Teme, ki so jih raziskovali, so spadale bolj v t.i. politično zgodovino: ljudska oblast (T. Ferenc, Z. Čepič), organizacija in delovanje KPS (V. Deželak-Barič), delovanje Delavske enotnosti (B. Godeša; to je že v šestdesetih letih preučeval Miroslav Luštek), analiza pojava kolaboracije in državljanske vojne (B. Mlakar), vprašanja razmerja med revolucijo in osvobodilnim bojem (B. Godeša). Občasno so tudi drugi raziskovalci preučevali posamezne teme iz političnega razvoja narodnoosvobodilnega gibanja, kot npr. Osvobodilno fronto in sodelovanje krščanskih socialistov v njej (dr. Janko Prunk), zamisli o gospodarski ureditvi po drugi svetovni vojni v narodnoosvobodilnem gibanju (dr. Zdenko Čepič), delovanje komunistične mladinske organizacije in delovanja ter povezovanje

¹¹⁴ Boris Mlakar: *Domobranstvo na Primorskem: 1943-1945*. Ljubljana 1982, 254 str.

¹¹⁵ Dušan Biber: *Tito-Churchill: strogi tajno. Zbornik britanskih dokumentov 28. maja 1943 - 21. maja 1945*. Zagreb 1981, 589 str.

¹¹⁶ Bojan Godeša: *Kdor ni z nami, je proti nam: slovenski izobraženci med okupatorji, Osvobodilno fronto in protirevolucionarnim taborom*. Ljubljana 1995, 467 str.

¹¹⁷ Tone Ferenc: *Problem raziskovanja gospodarstva pod okupacijo na Slovenskem med drugo svetovno vojno. Grafenauerjev zbornik*. Ljubljana 1996, str. 649-655; isti, *Gradnja tovarne glinice in aluminija Strmišče med drugo svetovno vojno. Časopis za zgodovino in narodopisje*, 1996, 2, str. 174-204; isti, *Landwirtschaft und Ernährung in Slowenien (1941-1945)*. *Österreichische Osthefte*, 1989, št. 4, str. 56-87.

¹¹⁸ *Žrtve druge svetovne vojne na Slovenskem: okrogla miza, grad Snežnik*, 21. maja 1996, Ljubljana 1997, 103 str.; Mojca Šorn-Tadeja Rihtar Tomišek *Predstavitve projekta nacionalne zbirke "Žrtve druge svetovne vojne in zaradi nje" v Sloveniji. Množične smrti na Slovenskem*, Izola 1998, str. 303-306.

železničarjev v ljubljanski pokrajini v letih 1941-1943 z narodnoosvobodilnim gibanjem (dr. Anka Vidovič-Miklavčič¹¹⁹).

Načrtno raziskovanje zgodovine "socialistične graditve" oziroma obdobja po koncu druge svetovne vojne se je začelo sredi sedemdesetih. Raziskovalni načrt je bil sprejet leta 1978, vendar so v tem času že tekle prve raziskave. Od začetka pa do sedaj je problematiko obdobja po drugi svetovni vojni raziskovalo sedem raziskovalcev, trenutno pet. Zlasti zaradi problematike arhivskega gradiva, ki se je za to obdobje šele odpiralo in urejalo, je bil poudarek raziskav na prvem desetletju po koncu vojne, vendar se je sčasoma ta 'meja' pomaknila bližje 'sedanjosti'. Zanimanje raziskovalcev je bilo usmerjeno v politično zgodovino (Božidar Zakrajšek, razvoj ljudske oblasti v Sloveniji od osvoboditve do sprejema prve slovenske ustave 1947, dr. Jerca Vodušek Starič, koncepti političnega življenja v Sloveniji 1945-1952 s poudarkom na prvem letu po koncu vojne¹²⁰). Posebna raziskava je bila namenjena uvajanju samoupravljanja v politično in gospodarsko življenje kot pglavilni obliki 'jugoslovanskega' socializma (J. Vodušek Starič¹²¹). Kasneje se je raziskava političnega življenja v prvem povojnem obdobju razširila tudi na petdeseta leta (Mateja Režek), pa tudi na problematiko odnosa politikedo kulturnega ustvarjanja vključno z vprašanjem cenzure in umetniške svobode, delovanje znanstvenih in umetniških ustanov, vpliva politike na šolstvo ipd. (dr. Aleš Gabrič¹²²). Problematika Slovenskega primorja po letu 1945 do vključitve v okvir jugoslovanske države s poudarkom na političnih odnosih med Slovenci in Italijani na tem ozemlju, vprašanje odseljavanja Italijanov, vprašanje ti. fojb itd. je najnovejša raziskovalna tema v inštitutovih raziskavah (dr. Nevenka Troha¹²³). Razvoj gospodarstva v povezavi s političnim vplivom nanj je tematika, ki jo preučujeta dva raziskovalca. Kot pri političnem razvoju je bil tudi v teh raziskavah poudarek na ukrepih pri prehajanju na nov gospodarsko politični sistem, na agrarni reformi (dr. Zdenko Čepič¹²⁴), zablembah in nacionalizaciji, načinu načrtovanja in financiranja industrializacije v prvem povojnem desetletju (dr. Jože Prinčič¹²⁵). Raziskave gospodarskega razvoja socialističnega obdobja pa so se za razliko od politične zgodovine premaknila do začetka sedemdesetih let.¹²⁶

¹¹⁹ Anka Vidovič-Miklavčič: *Slovenski železničarji pod italijansko okupacijo v Ljubljanski pokrajini: oris nastanka in razvoja organizacije OF in oblike narodnoosvobodilnega boja na železnici 1941-1943*. Ljubljana 1980, 471 str.

¹²⁰ Jerca Vodušek Starič: *Prezem oblasti 1944-1946*. Ljubljana 1992, 454 str.

¹²¹ Jerca Vodušek Starič: *Začetki samoupravljanja v Sloveniji 1949-1953*. Maribor 1983, 147 str.

¹²² Aleš Gabrič: *Slovenska agitpropovska kulturna politika: 1945-1952*. Ljubljana 1991, str. 469-655; isti, *Socialistična kulturna revolucija: slovenska kulturna politika 1953-1962*. Ljubljana 1995, 369 str.

¹²³ Nevenka Troha: *Politika slovensko-italijanskega bratstva: slovensko-italijanska antifašistična unija v coni A Julijske krajine v času od osvoboditve do uveljavitve mirovne pogodbe*. Ljubljana 1998, 208 str.; isti, *Komu Trst?: Slovenci in Italijani med dvema državama*. Ljubljana 1999, 327 str.

¹²⁴ Zdenko Čepič: *Agrarna reforma in kolonizacija v Sloveniji (1945-1948)*. Maribor 1995, 282 str.

¹²⁵ Jože Prinčič: *Povojne nacionalizacije v Sloveniji (1945-1963)*. Novo mesto 1994, 176 str.; isti, *Slovenska industrija v jugoslovanskem primežu: 1945-1956*. Novo mesto 1992, 192 str.

¹²⁶ Jože Prinčič: *V začaranem krogu: slovensko gospodarstvo od nove ekonomske politike do velike reforme 1955-1970*. Ljubljana 1999, 286 str.

Način izvajanja raziskav se je večkrat spremenil. Različna so bila predvsem imena in organizacijska oblika izvajanja, pri čemer pa je posamezno raziskavo izvajal po navadi en sam raziskovalec, izjema je bila skupinsko izdelovana bibliografija člankov o delavskem gibanju na Slovenskem med svetovnimi vojnami. Od leta 1993 pa so bili uvedeni raziskovalni projekti, v katerih so poleg inštitutovih raziskovalcev sodelovali tudi raziskovalci iz drugih raziskovalnih ustanov, univerze, muzejev, arhivov. V šestih, natančneje petih vsebinskih projektih, katerih odgovorni nosilci so bili inštitutovi raziskovalci, se je preučevalo meščanstvo na Slovenskem od konca 18. stoletja do 1918 (nosilka dr. Jasna Fischer), kar je bila razširitev oziroma bolj določna opredelitev siceršnjega inštitutovega raziskovalnega načrta, gospodarska in socialna zgodovina Slovencev v jugoslovanskem obdobju 1918-1991 (nosilec dr. France Kresal), politični in idejni razvoj na Slovenskem 1892 do 1941 (nosilec dr. Janko Prunk), Slovenci med drugo svetovno vojno (nosilec dr. Tone Ferenc) ter slovenska družba in politika po drugi svetovni vojni (nosilka dr. Jera Vodušek Starič). V resnici je šlo za nadaljevanje raziskav, opredeljenih v raziskovalnih načrtih, drugačen je bil le način organiziranja in financiranja raziskovanja slovenske novejše zgodovine, medtem ko je način dela posameznega raziskovalca ostal nespremenjen.

Od leta 1996 je na inštitutu osrednji raziskovalni projekt Zgodovina Slovencev v XX. stoletju s tremi tematskimi oziroma kronološkimi sklopi (politična zgodovina 1892-1941, politična zgodovina po letu 1941, gospodarska in socialna zgodovina 1860 do 1991) ter projekti, ki dopolnjujejo in poglobljajo raziskave tega projekta: slovensko-italijanski odnosi v zadnjih sto letih oziroma v novejši slovenski zgodovini, izdajanje zgodovinskih virov za obdobje od začetka novega veka dalje (arhivski dokumenti, dnevniki, korespondence itd.), ter od leta 1997 dalje še nacionalna zbirka Žrtve druge svetovne vojne in zaradi nje na Slovenskem. Namen raziskovalnega projekta Zgodovina Slovencev v XX. stoletju je pripraviti pregled te teme v samostojni, sintetični obliki.

Poleg svojega osnovnega raziskovalnega dela, opredeljenega v raziskovalnih načrtih, so Inštitut oziroma njegovi raziskovalci sodelovali še v izvajanju precej drugih raziskovalnih projektov. Že v šestdesetih letih se je inštitut vključil v jugoslovanski projekt o zgodovini delavskega gibanja v Jugoslaviji, sredi osemdesetih let v projekt o Jugoslovanih v fašističnih zaporih, ujetniških in koncentracijskih taboriščih v času druge svetovne vojne, konec osemdesetih let pa je sodeloval pri dogovarjanju o pisanju zgodovine narodov in narodnosti Jugoslavije za novejšo dobo. Med velike jugoslovanske 'projekte', v katerih so sodelovali inštitutovi sodelavci, je mogoče šteti tudi izdajanje zbranih del jugoslovanskih političnih voditeljev socialističnega obdobja: Josipa Broza -Tita (v uredniškem delu sodelovali T. Ferenc, D. Biber, J. Vodušek Starič), Borisa Kidriča (zbrali in napisali pojasnila T. Ferenc, J. Prunk, J. Vodušek Starič), Edvarda Kardelja (zbrali in napisali pojasnila T. Ferenc, V. Deželak-Barič, M. Adamič, B. Mlakar). Inštitutovi raziskovalci so kot pisci sodelovali tudi pri Zgodovini ZKJ (izšla 1986), uspešno pa je bilo dolgoletno sodelovanje inštituta z vojaškim inštitutom JLA pri izdajanju virov o vojaškem dogajanju med drugo svetovno vojno v Sloveniji in pri pripravi

pregleda narodnoosvobodilnega boja na Slovenskem.¹²⁷ Kot uredniki in kot pisci gesel (ta so v mnogih primerih v resnici sinteza njihovega raziskovalnega dela) so raziskovalci sodelovali (sodelujejo) pri Enciklopediji Slovenije, sodelovali pa so tudi pri Enciklopediji Jugoslavije. Močno razvito je bilo sodelovanje s sorodnimi raziskovalnimi ustanovami v jugoslovanskem okviru in tudi v zamejstvu, zlasti v Italiji (z inštituti za preučevanje odporniškega gibanja v Trstu, Vidmu). Vrsto let je inštitut član mednarodnega združenja zgodovinarjev delavskega gibanja (Internationale Tagung der Historiker der Arbeiterbewegung); inštitutovi raziskovalci so na vsakoletnih srečanjih v Linzu sodelovali z referati ali v razpravi.

Inštitut je z namenom, da bi predstavil svoje raziskovalne rezultate in tudi védenje drugih strokovnjakov o določeni problematiki, organiziral mnoga znanstvena posvetovanja. Ta so bila po navadi vezana na obletnice iz novejše politične zgodovine. Prvo je bilo aprila 1966 o Osvobodilni fronti,¹²⁸ ki je v veliki meri pomenilo prvo afirmacijo inštituta kot znanstveno raziskovalne ustanove. Naslednje leto je organiziral znanstveno posvetovanje ob 50. obletnici oktobrske revolucije in 30-letnici ustanovitve KPS,¹²⁹ leta 1969 ob 25-letnici ustanovitve Znanstvenega inštituta in ob svoji desetletnici posvet o problemih zgodovinopisja novejši dobe, katerega sklepne ugotovitve so dejansko pomenile začetek spreminjanja inštituta v pravo raziskovalno ustanovo in 'razširitev' njegovega raziskovalnega področja.¹³⁰ V sedemdesetih letih je bil inštitut med organizatorji znanstvenih posvetovanj o revolucionarnem delavskem gibanju v letih 1921-1924,¹³¹ leto kasneje o osvoboditvi Slovenije 1945,¹³² leta 1981 pa o narodni in socialni politiki v slovenski zgodovini.¹³³ Kot soorganizator je sodeloval še pri celi vrsti znanstvenih posvetovanj, doma pa tudi v tujini, inštitutovi raziskovalci pa so s svojimi referati nastopali na mnogih posvetovanjih. Samo v desetletju 1989-1998 so nastopili na 125 znanstvenih in strokovnih srečanjih s 197 referati ali koreferati. (Glej prilogo: *Pregled znanstvenih posvetovanj - 1998, z udeležbo raziskovalcev Inštituta za novejšo zgodovino*).

V prvih letih je bil inštitut mnogokrat v vlogi izdajatelja knjig, kar se je pozneje opustilo zaradi finančnih problemov. Inštitut že od leta 1960 izdaja revijo *Prispevki za zgodovino delavskega gibanja*. Ob začetku izhajanja jo je uredništvo opredelilo kot glasilo, ki opravlja na svojem področju skoraj pionirsko delo in ki si bo prizadevalo "marksistično osvetliti nastanek, razvoj in družbeno vlogo delavskega razreda na Slovenskem",¹³⁴ vendar je v drugem desetletju izhajanja postalo znanstveni časopis za slovensko novejšo zgodovino. Leta 1971 je inštitutov direktor Bogdan Osolnik predlagal spremembo zasnove in imena inštitutove revije, ki naj bi postala revija za celotno novejšo zgodovino in ne le za tisto opredeljeno v tedanjem naslovu.¹³⁵ To je inštitutu oziroma uredništvu revije uspelo šele petnajst let kasneje. Ves čas so v reviji objavljeni izvorni znanstveni

¹²⁷ *Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem 1941-1945*. Ljubljana 1976 (ponatis 1977, 1978), 1157 str.

¹²⁸ *Prispevki za zgodovino delavskega gibanja*, 1966, 462 str.

¹²⁹ *Prispevki za zgodovino delavskega gibanja*, 1967, 573 str.

¹³⁰ *Prispevki za zgodovino delavskega gibanja*, 1970, str. 147-302.

¹³¹ *Prispevki za zgodovino delavskega gibanja*, 1974, 1-2, 352 str.

¹³² *Osvoboditev Slovenije 1945*. Ljubljana 1977, 365 str.

¹³³ *Prispevki za zgodovino delavskega gibanja*, 1982, 1-2, 317 str.

¹³⁴ Uvodna beseda, PZDG, 160, 1, str. 3.

¹³⁵ DINZ, zapisnik sestanka znanstveno raziskovalne enote IZDG 18. 1. 1971.

članki (razprave), ki so rezultat raziskovalnega dela na inštitutu in v drugih raziskovalnih sredinah. Med ustaljene rubrike spada tudi historična dokumentacija z objavami zgodovinskih virov s strokovnimi komentarji, pa tudi ocene in poročila o pomembnejših knjigah z obdobja novejšo zgodovino iz Slovenije in tujine. Sprva naj bi letno izšle štiri številke, vendar sta ponavadi izšli dve in še to v enem zvezku oziroma sta štirikrat izšla dva letnika v enem zvezku, leta 1964 pa revija sploh ni izšla. Vzrok je bil vedno v finančnem položaju, ki revijo še vedno pesti. V zadnjem desetletju je revija izšla kar štirikrat v dveh zvezkih, kar tudi kaže na velik obseg opravljenega raziskovalnega dela na Inštitutu za novejšo zgodovino.

V četrtem desetletju dela je Inštitut za novejšo zgodovino kljub vsem spremembam, političnim in tudi drugim, nadaljeval svoje 'poslanstvo'. Kaj smo delali v tem desetletju, je mogoče spoznati iz vsakoletnih poročil o delu inštituta, objavljana so v reviji *Prispevki za novejšo zgodovino*. Delo, ki smo ga opravili inštitutovi raziskovalci, pa najbolje prikaže bibliografija inštitutovih raziskovalcev, objavljena v nadaljevanju. Zavedamo se, da je to bolj pokazatelj, koliko smo delali in koliko smo objavljali, pa tudi kaj smo raziskovali, pri čemer je odgovor na vprašanje, kako smo bili pri tem uspešni, stvar sodbe vsakega bralca, ki ga zanima naše raziskovalno delo in njegovi rezultati.

Deset let kasneje je vsekakor mogoče pritrditi besedam inštitutove direktorice: "Brez lažne skromnosti, razvili smo se v osrednjo slovensko znanstveno ustanovo za raziskovanje sodobne slovenske zgodovine."¹³⁶ To je dejstvo, vse drugo pa je stvar osebnega odnosa do inštituta, njegovega raziskovalnega dela, njegovih raziskovalcev in njihovih del.¹³⁷

Zdenko Čepič

WHAT HAVE WE BEEN DOING AND WHAT HAVE WE ACHIEVED?
(A review of the work of the Institute for Contemporary History on the occasion of its fortieth anniversary)

S u m m a r y

The present Institute for Contemporary History, the central national institution for the study of Slovenian history from the national revival in 1848 to the present day, was founded in 1959 as the Institute for the History of the Workers' Movement. The Institute was founded by the Executive Council of the Slovenian government, on the initiative of the Central Committee of the League of the Communists of Slovenia (LCS), with the intention of inserting Marxist doctrine and research methods into historiography which had been considered a bastion of conservatism.

The Institute was given several tasks: to scientifically study the history of the workers' movement, the Communist Party, the people's revolution and the building of Socialism in Slovenia. It was also commissioned with the collection and processing of archive and memorial material, the custody of museum items, the organization of exhibitions and the publishing of academic, specialist and popular publications. The Institute, which was actually formed after the merging of the Museum of the National Liberation and the researchers from the Archives of the LCS Central Committee, boasted a large museum department. This "fusion", however, proved unsuccessful and, in 1962, the museum department separated from the Institute and became the Museum of the People's Revolution. The

¹³⁶ Fischer, *Trideset let*, str. 15.

¹³⁷ Inštitut za novejšo zgodovino ima na Internetu svojo 'domačo stran', na kateri je mogoče dobiti o inštitutu, programu dela, knjižnici, sodelavcih in njihovih bibliografijah ter o reviji *Prispevki za novejšo zgodovino* osnovne informacije (tudi v angleščini). Najdete nas na: <http://www2.arnes.si/ljinz15>.

Institute gradually developed into a proper research organisation. Its archives contained predominantly Second World War material left over by the partisans, occupiers and collaborationists. In the beginning, the Institute was hampered by the shortage of qualified researchers, as most of its employees had no university education. Their main concern was the collection of material and testimonies from the Second World War as well as the publishing of historical sources. In the early Seventies, after young graduate historians strengthened the ranks of the Institute, proper research work began. Three large projects were made that would cover the history of the workers' movement in Slovenia between 1867 and 1918, Slovene history between 1918 and 1945, and that after 1945. The research embraced all national history with the main focus on political history, however, economic, social and cultural history was also studied. The majority of researchers dealt with the period between the two World Wars and the Second World War. The Institute's associates have recently been studying the entire Slovene political, cultural, economic and social history up to the present day. Their findings are available in academic monographs, published historical sources, textbooks, national and foreign academic and specialist journals, and elsewhere (The Encyclopaedia of Slovenia, for example). These associates regularly contribute their papers at national and international conventions. Since 1960, the Institute has been issuing the journal *Prispevki za novejšo zgodovino* (*Contributions to the Contemporary History*) where the Institute's associates and many other national and foreign researchers publish their history related papers. The best indicator of the Institute's work is a complete bibliography which has been published for the period from 1989 to 1998. The material written by its associates in the period from its foundation to 1988, can be found in the bibliography published on the occasion of the Institute's thirtieth anniversary (cf. *Prispevki za novejšo zgodovino* 1989, 1). As well as in the bibliographies, published annually in the above journal, the research findings can be found on the Internet (<http://2.arnes.si/~ljnz15>).

Priloge

Tabela 1: Število raziskovalnih nalog in število raziskovalcev IZDG/INZ po področjih raziskovanja.

Področja raziskovanja: P - politična zgodovina; GS - gospodarska in socialna zgodovina;
K - zgodovina kulture

Leto	Število raziskovalnih nalog			Število raziskovalcev		
	P	GS	K	P	GS	K
1971	10	2	2	13	2	2
1972	10	2	1	13	2	1
1973	9	4	1	12	4	1
1974	11	4		14	4	
1975	12	4		15	4	
1976	10	4		13	4	
1977	10	4		13	4	
1978	12	5		15	5	
1979	13	4		16	4	
1980	14	4		17	4	
1981	14	4		17	4	
1982	14	4		16	4	
1983	14	3		15+6 ¹	3	
1984	12	4		13+6 ¹	4	
1985	12	4		14+9 ¹	4	
1986	12	4	1	14+9 ¹	4	1
1987	13	5	2	15+9 ¹	5	2
1988	13	5	2	15+9 ¹	5	2
1989	13	6	4	15+9 ¹	6	4
1990	13	6	4	13+9 ¹	6	4
1991	13	6	3	13+9 ¹		
1992	13	6	4	13+9 ¹		
1993	6 ²			18 ³		
1994	6 ² + 1 ⁵			18 ³		
1995	6 ² + 1 ⁵			18 ³		
1996	1 ⁴ + 2 ⁵			18 ³		
1997	2 ⁴ + 2 ⁶			19 ³		
1998	2 ⁴ + 2 ⁶			19 ³		

1 V raziskovalno delo na projektih (Dokumenti ljudske revolucije, knj. 7, 8; Jugoslovani v fašističnih zaporih, ujetniških in koncentracijskih taboriščih in odporniških gibanjih evropskih držav v času druge svetovne vojne; Viri za zgodovino narodnega izdajstva in kontrarevolucije 1941-1945) vključeni arhivisti Arhiva IZDG/INZ.

2 Z letom 1993 je bil uveden nov način financiranja raziskovalnega dela preko projektov. Inštitut je bil nosilec projektov, v katerih so sodelovali tudi izvajalci iz drugih raziskovalnih ustanov (univerze, inštitutov, arhivov, muzejev).

3 Upoštevani le stalno zaposleni raziskovalci na INZ.

4 Projekt *Zgodovina Slovencev v XX. stoletju*, od leta 1997 še projekt *Nacionalna zbirka Žrtve druge svetovne vojne in zaradi je na Slovenskem*.

5 Projekt *Edicija Viri II, Slovensko-italijanski odnosi v zadnjih sto letih*; izvajalci tudi iz drugih raziskovalnih ustanov.

6 Projekta *Edicija Viri II, Slovensko-italijanski odnosi v sodobni zgodovini*; izvajalci tudi iz drugih raziskovalnih ustanov.

Tabela 2: Število raziskovalcev po obdobjih in po področjih raziskovanja.

Področja raziskovanja: P - politična zgodovina; GS - gospodarska in socialna zgodovina;
K - zgodovina kulture

	Pred 1918			1918-1945			Po 1945			Skupaj
	P	GS	K	P	GS	K	P	GS	K	
1971	2	1		11 (4*)	2	2 (1*)				18
1972	2	1		11 (4*)	2	1				16
1973	1	2	1	11 (4*)	2					17
1974	2	2		11 (4*)	2		1			18
1975	2	2		11 (4*)	2		2			19
1976	2	2		9 (4*)	2		2			17
1977	2	2		9 (4*)	2		2			17
1978	2	2		11 (4*)	2		2	1		20
1979	2	1		12 (4*)	2		2	1		20
1980	2	1		14 (6*)	2		1	1		21
1981	2	1		14 (6*)	2		1	1		21
1982	2	1		13 (6*)	2		1	1		20
1983	2	1		13 (6*)	1		1	1		19
1984	1	1		12 (6*)	1		1	2		18
1985	1	1		12 (6*)	1		1	2		18
1986	1	1		12 (6*)	1	1	1	2		19
1987	1	1		13 (7*)	2	1	1	2	1	22
1988	1	1		13 (7*)	2	1	1	2	1	22
1989	1	2		12 (7*)	2	1	1	2	1	22
1990	1	2		12 (5*)	2	2 (1*)	1	2	1	22
1991	1	2		11 (5*)	2	2 (1*)	1	2	1	22
1992	1	2		8 (6*)	3	1	2	2	1	20
1993	1	2		9 (5*)	3	1	1	2	1	20
1994	1	2		9 (5*)	2	1		2	1	18
1995		2		9 (5*)	2	1	1	2	1	18
1996		3		9 (5*)	2	1	1	2	1	19
1997		3		6 (4*)	2	1	2	2	1	17
1998		3		6 (4*)	2	1	2	2	1	17

* Število raziskovalcev obdobja 1941-1945

Tabela 3: Znanstvena in strokovna sestava raziskovalcev na Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja/Inštitutu za novejšo zgodovino od leta 1971 do 1998.*

Leto	Svetniki	Višji znanstveni sodelavci	Znanstveni sodelavci	Asist./asist. z mag. ¹ /asist z dr. ²	Strokovni svetniki	Višji strokovni sodelavci	Strokovni sodelavci	Mladi raziskovalci **
1971	1	1	2	5		4	4	
1972	1	2	3	3		3	4	
1973	1	2	3	4 (1+3 ¹)		3	4	
1974	1	1	3	7 (4+3 ¹)		2	4	
1975	1	1	3	8 (5+3 ¹)	2	4		
1976	2	3		7 (5+2 ¹)	1	4		
1977	2	3		7 (5+1 ¹ +1 ²)	1	4		
1978	2	3	1	5 (2+3 ¹ +1 ²)		4		4***
1979	2	3	3	9 (4+5 ¹)		4		
1980	2	3	3	8 (5+3 ¹)		4	1	
1981	3	2	3	8 (5+3 ¹)		4	1	
1982	5		3	8 (5+3 ¹)		3	1	
1983	4	2	1	8 (5+3 ¹)		3	1	
1984	4	3		8 (5+3 ¹)		3		
1985	4	3		7 (2+5 ¹)		3		1
1986	4	3		8 (2+6 ¹)		3		1
1987	4	3		8 (1+7 ¹)		3		4
1988	5	2		8 (1+7 ¹)		3		5
1989	6	1		8 (1+7 ¹)		2		5
1990	7			8 (1+7 ¹)	1	1		5
1991	7			8 (1+5 ¹ 2 ²)	1	1		4
1992	7		2	7 (5 ¹ +2 ²)	1	1		5(4+1****)
1993	6		3	7 (3 ¹ +4 ²)	1	1		2(1+1****)
1994	5	1	7	6 (4 ¹ +2 ²)		1		1****
1995	3	1	7	6 (1+3 ¹ +1 ²)		1		1
1996	3	2	6	4 (2 ¹ +1 ²)		2		2
1997	2	2	7	1 ²		3		2
1998	3	2	6	1 ²		3		2

* Znanstvene nazive podeljuje inštitutovim znanstvenim delavcem Univerza v Ljubljani od leta 1971 dalje.

** Mladi raziskovalci so imeli znanstveni naziv asistent oz. po opravljenem magisteriju (po 3. letih) asistent z magisterijem.

*** Pripravniki

**** Mladi raziskovalec "za pretok"

Pregled znanstvenih posvetovanj 1989-1998 z udeležbo raziskovalcev Inštituta za novejšo zgodovino

1989

Znanstveni posvet o družboslovju na Slovenskem, Ljubljana, 5. in 6. 1. 1989, referent dr. Dušan Biber, Zgodovinske teme med znanostjo in politiko, razprava mag. Zdenko Čepič.

Mednarodni znanstveni posvet ob 100-letnici avstrijske socialne demokracije, Dunaj 19. - 22. 4. 1989, referent dr. Franc Rozman, Slovenski socialni demokrati in dunajska centrala.

Mednarodni znanstveni posvet o prisotnosti in vlogi Slovencev v razvoju Goriške, Gorica, 11. - 12. 5. 1989, referentka dr. Milica Kacin-Wohinz, Slovensko politično delovanje med vojnama.

Mednarodni znanstveni posvet o fašističnem režimu in lokalnem fašizmu v regijah severovzhodne Italije, Videm, 12. - 13. 5. 1989, referentka dr. Milica Kacin-Wohinz, Fašizem v jugoslovanski historiografiji.

Okrogla miza Goriška srečanja, Nova Gorica, 19. 5. 1989, referentka Metka Gombač, Poverjenišvo PNOO in volitve.

Mednarodna konferenca o legitimiranju komunističnih režimov v Evropi, Tutzing 6. - 8. 6. 1989, referent dr. Janko Prunk, Osvobodilna fronta kot legitimacijski argument komunistične oblasti v Sloveniji.

XX. Pazinski memorial, Pazin, 21. - 22. 9. 1989, referentka dr. Jasna Fischer, Prebivalstvo v obrti in industriji v slovenski Istri 1869-1920.

Mednarodno znanstveno posvetovanje Italija v drugi svetovni vojni, Brescia 27. - 30. 9. 1989, referent dr. Tone Ferenc, Italijani v Sloveniji.

Mednarodni znanstveni posvet o delavskem gibanju na podeželju, Steyr, 4. - 7. 10. 1989, referentka dr. Jasna Fischer, Delavke tobačne tovarne v Ljubljani 1871-1914; dr. Franc Rozman, Nekateri aspekti v organiziranju slovenskega delavstva na podeželju.

23. zasedanje jugoslovansko-češkoslovaške zgodovinske komisije, Brno, 9. - 12. 10. 1989, referenti dr. France Kresal, Kulturno politična gibanja Čehov, Slovakov in narodov Jugoslavije in njihovi vzajemni odnosi v 20. stoletju; mag. Jurij Perovšek, Kulturno politični koncepti jugoslovanskega unitarizma pri Slovencih v letih 1918-1929; dr. Janko Prunk, Idejno politični profil revije Sodobnost 1933-1941.

Posvetovanje arhivskih delavcev Jugoslavije, Postojna, 18. - 20. 10. 1989, referent Marjeta Čampa, Razmejitev arhivskega gradiva na Inštitutu za novejšo zgodovino.

Jugoslovansko znanstveno posvetovanje Trpljenje Jugoslovanov v drugi svetovni vojni, Jasenovac, 25. - 27. 10. 1989, referenta Marjeta Čampa, Bibliografija objavljenih del o Slovencih v okupatorjevih zaporih, ujetništvih, ter koncentracijskih taboriščih in v evropskem odporiškem gibanju med II. svetovno vojno; mag. Damijan Guštin, Okupatorjevi zapori na Slovenskem med drugo svetovno vojno.

Mednarodno znanstveno posvetovanje Zaničevani, preganjani, izgnani, o zatiranju narodnih manjšin v Evropi med drugo svetovno vojno, Bolzano, 17. - 19. 11. 1989, referent dr. Tone Ferenc, Nacistična raznarodovalna politika v Sloveniji in razbitje kočevske narodne skupine.

Mednarodno znanstveno posvetovanje o odmevih francoske revolucije in spomin nanjo v narodni zavesti v 19. in 20. stoletju, Ljubljana, 20. - 21. 11. 1989, referenti: **Anka Vidovič-Miklavčič**, Pogledi na francosko revolucijo v liberalno unitarnem, nacionalističnem tisku v letih 1929-1940; **dr. Janko Prunk**, Slovenski katoliški tabor o francoski revoluciji med njeno 100- in 150-letnico; **dr. Franc Rozman**, Sporočila francoske revolucije v slovenskem delavskem tisku.

Mednarodno znanstveno posvetovanje o odnosih med carsko Nemčijo in Avstrijo, 4. - 6. 11. 1989, diskusija **dr. Janko Prunk**.

1990

Mednarodni znanstveni posvet **Donava in Balkan ob koncu 30 let**, Trst 25. 1. 1. 1990, intervencija **dr. Milica Kacin-Wohinz**, o odnosu Italije do južnotirolskih Nemcev.

Znanstveni posvet **130 let visokega šolstva v Mariboru**, 14. - 16. 2. 1990, referent **dr. Janko Prunk**, Mariborsko bogoslovje 1918-1941 kot kovačnica uglednih slovesnih kulturnih in političnih delavcev.

Mednarodni posvet **1. maj**, Dunaj 24. - 26. 3. 1990, referent **dr. Franc Rozman**, O odmevih 1. maja v slovenskem delavskem tisku.

Mednarodni znanstveni posvet Krems 24. - 26. 3. 1990, referent **dr. Janko Prunk**, Pripadnost Slovenije srednjeevropskemu kulturnemu prostoru.

Okrogla miza o žrtvah druge svetovne vojne v Jugoslaviji, Ljubljana, 17. 1. 1990, referent **mag. Damijan Guštin**.

Posvet **Kmečko vprašanje v Sloveniji od kmečkih uporov do danes**, Celje 28. 3. 1990, referent **mag. Zdenko Čepič**, Dileme in dejstva agrarne reforme 1945-1953.

Mednarodni znanstveni posvet **1. maj v preteklosti in sedanosti**, Milano 10. - 12. 4. 1990, referent **dr. Franc Rozman**, O značilnosti prvega maja pri Slovencih.

Mednarodni znanstveni posvet o vlogi inteligence v jugovzhodni Evropi, München, aprila 1990, referent **dr. Janko Prunk**, o vlogi inteligence v Sloveniji.

Mednarodni znanstveni posvet **Pot v vojno** v okviru svetovnega kongresa zgodovinarjev, Madrid 3. 8. 1990, diskutant **dr. Dušan Biber**.

Znanstveni posvet **Ne kar veleva mu stan**, lik primorskega duhovnika, Kanal, 31. 8. 1990, referent, **dr. Milica Kacin-Wohinz**, Primorska slovenska duhovščina med vojnama.

Znanstveni posvet **Kultura in način življenja v večjih industrijskih središčih**, Maribor, 10. - 11. 9. 1990, referent **Andrej Studen**, Zgodovina in raziskovanje stanovanjek kulture urbanih naselij v preteklosti; referent **dr. France Kresal**, Način življenja prebivalcev industrijskih naselij in mest v Sloveniji z vidika zgodovine socialne politike.

XXI. Pazinski memorijal, Pazin 21. 9. 1990, referentka **Lilijana Trampuž**, Slovensko-hrvaška meja 1943-1945.

Mednarodni znanstveni simpozij o Jegliču, Rim 18. - 21. september 1990, referenta **dr. Janko Prunk**, Jegličevo politično delovanje; **mag. Jurij Perovšek**, pogledi slovenskega liberalizma na poslanstvo in delo knezoškofa Antona Bonaventura Jegliča.

Zasedanje Jugoslovansko-češkoslovaške zgodovinske komisije, Cetinje, 24. - 27. 9. 1990, referenta **dr. France Kresal**, Jugoslovansko in slovensko gospodarstvo v poročilih Ljubljanske borze 1935-1941; **mag. Damijan Guštin**, Pomen oborožene sile v NOB v Sloveniji 1941-1945.

Mednarodni kolokvij o angloitalijanskih odnosih med drugo svetovno vojno, London, 25. - 27. 9. 1990, diskutant **dr. Dušan Biber**.

25. zborovanje slovenskih zgodovinarjev v Murski Soboti, 1. - 3. 10. 1990, referenti dr. France Kresal, Koncentracija delavstva v revirjih in industrijskih centrih v Sloveniji med vojnama; dr. Jasna Fischer, Notranje migracije v slovenskih deželah od sredine 19. stoletja do prve svetovne vojne; mag. Zdenko Čepič, Notranje migracije v Sloveniji 1945-1960; dr. Janko Prunk, koreferat o učbenikih.

Posvet o življenju in delu Jožeta Lovrenčiča, Sv. Gora pri Gorici, 26. 10. 1990, referent mag. Boris Mlakar, O Lovrenčiču v luči dokumentov NOB in povojnega procesa proti njemu.

Mednarodni znanstveni posvet Nemška in slovenska kultura na Slovenskem od začetka devetnajstega stoletja do druge svetovne vojne. Ljubljana, 29. - 30. 10. 1990, referenta dr. Franc Rozman, Nemško v slovenskem delavskem gibanju; Andrej Studen, Bivanske razmere nemških in slovenskih višjih slojev meščanstva v Ljubljani v začetku stoletja.

Mednarodni simpozij Srednja Evropa - šanse in grožnje na pragu 21. stoletja, Krakov, 16. - 18. 11. 1990, diskutant dr. Dušan Biber.

Znanstveni posvet o življenju in delu dr. Antona Korošca, Maribor, 13. 12. 1990, referent dr. Janko Prunk, o političnem delovanju Korošca med vojnama, Anka Vidovič-Miklavčič, o Koroščevem odnosu do Kmečke zveze.

Znanstveni posvet NOB revolucija ali kontrarevolucija, Beograd, 13. - 14. 12. 1990, referent dr. Dušan Biber, o problemu revolucije in kontrarevolucije.

1991

Tinje, 26. 3. in 5. 4. 1991, referent mag. Boris Mlakar, Državljska vojna v Sloveniji.

The Minorit Question in Historical Perspective 1900-1990, Dubrovnik, 14. 4. 1991, referent dr. Dušan Biber, Britanska diplomatska poročila o nemški manjšini v Jugoslaviji 1933-1945.

Izvirnost NOB na Primorskem, Zemono, 10. 5. 1991, diskutanta mag. Boris Mlakar, dr. Milica Kacin-Wohinz.

Osvobodilna fronta slovenskega naroda - zgodovinski čas in mesto, Ljubljana, 23. - 24. 5. 1991, referenti: dr. Milica Kacin-Wohinz, Politične razmere na Primorskem pred napadom na Jugoslavijo; dr. Tone Ferenc, Položaj slovenskega naroda ob okupaciji; dr. Dušan Biber, Okupacija in razkosanje Slovenije - londonski odmevi 1941-1942; mag. Bojan Godeša, Priprave na revolucijo ali osvobodilni boj?; mag. Boris Mlakar, Vzroki in oblike nasprotovanja OF v letu 1941-1942; dr. Janko Prunk, Medskupinsko razmerje v OF v odnosu do strategije in taktike.

Pogovor o TIGR-u, Postojna 29. 5. 1991, dr. Milica Kacin-Wohinz.

50 letnica smrti Danila Zelena, Senožeče, 1. 6. 1991, referenta dr. Milica Kacin-Wohinz, mag. Ervin Dolenc, Predvojno narodnorevolucionarno gibanje na Primorskem.

Barbarossa, The USSR, Germany and the War, Leeds, 21. - 23. 6. 1991, referent dr. Dušan Biber, Puč 27. marca in Barbarossa.

The Secret War, Washington, 11. - 12. 7. 1991, referent dr. Dušan Biber, OSS v Jugoslaviji.

Slovenija, evropska dežela, Višarje, 4. 8. 1991, referanta dr. Janko Prunk, Pristopitev Slovenije k Jugoslaviji; mag. Boris Mlakar, Državljska vojna med 2. svetovno vojno.

Krekov simpozij, Rim, 17. - 20. 9. 1991, referenti: dr. Anka Vidovič-Miklavčič, Krekovo združništvo, teorija in praksa; mag. Jurij Perovšek, Krek in liberalizem; dr. Janko Prunk: Krekova tradicija v slovenskem javnem življenju do danes; dr. Franc Rozman, Krekov odnos do socialne demokracije.

XIV. zborovanje arhivistov Slovenije, Škofja Loka 17. - 11. 10. 1991, referentka **Marjeta Čampa**, Valorizacija ustvarjalcev in dokumentarnega gradiva.

Krščansko socialno (socialistično) gibanje na Primorskem, Sveta Gora, 25. 10. 1991, referenti: **dr. Milica Kacin-Wohinz**, Križarski socialisti na Primorskem med vojnama; **dr. Janko Prunk**, Krščansko socialno (socialistično) gibanje na Slovenskem; **mag. Boris Mlakar**, Goriška sredina.

Il collaborazionismo con le potenze dell'asse in Europa 1939-1945, Brecia, 24. - 25. 11. 1991, referent **dr. Tone Ferenc**, Slovenski kolaboracionalizem v Sloveniji in Julijski krajini.

Slovenien-Kärnten-Steiermark 1938-1948, Retzhof, 29. - 30. 11. 1991, referent **dr. Dušan Biber**, Nemci na Slovenskem v poročilih britanskih diplomatov.

Okrogla miza o drugem tržaškem procesu, Trst, 10. 12. 1991, referentka **dr. Milica Kacin-Wohinz**.

Koroški kulturni dnevi, Celovec, 17. 12. 1991, referent **dr. Tone Ferenc**, Položaj slovenskega naroda ob okupaciji 1941.

1992

Posvetovanje ob 50 letnici smrti Viktorja Bobeka, Ilirska Bistrica, 29. 2. 1992, referentka **dr. Milica Kacin-Wohinz**, o TIGR-u.

Simpozij Europa unterm Hakenkreuz. Okkupation und Kollaboration, Gosen pri Berlinu, 5. -7. 3. 1992, referent **dr. Tone Ferenc**, Die Kollaboration in Slowenien, Grundlagen, soziale Träger, Konzepte und Wirkungen.

Simpozij Povojna zgodovina na Slovenskem, Slovenj Gradec, 10. 3. 1992, referenti: **mag. Zdenko Čepič**, Dejstva agrarne reforme in kolonizacije po drugi svetovni vojni; **dr. Jože Princič**, Poglavitne značilnosti in rezultati industrializacijskega procesa na ozemlju LR Slovenije v prvem desetletju po drugi svetovni vojni; **mag. Aleš Gabrič**, Kulturnoprosvetno delovanje na Slovenskem 1945-1952.

22. mednarodni kulturnozgodovinski simpozij Modinci 1992, Rogaška Slatina, 1. - 4. 1992, plenarni referat **dr. Jasna Fischer**, Družbeni razvoj statutarnih mest na slovenskem Štajerskem 1869-1910.

Simpozij o škofu Napotniku, Rim, 14. - 19. 9. 1992, referent **dr. Franc Rozman**, Socialni demokrati in nemški nacionalci v Napotnikovem času.

26. zborovanje slovenskih zgodovinarjev, Slovenj Gradec, 28.- 30. 9. 1992, referent **dr. Žarko Lazarevič**, Kmečki dolgovi ob severni meji 1918-1941.

Simpozij Dr. Karl Renner und die nationale Frage, Gloggnitz, 24. 10. 1992, referent **dr. Franc Rozman**, Ebin Kristan und das Prinzip der Personalautonomie.

Simpozij Katoliška cerkev in katolicizem v slovenski politiki in kulturi 1890-1941, Ljubljana 23. - 25. 11. 1992, referentka **dr. Anka Vidovič-Miklavčič**, Klerikalne mladinske organizacije na Slovenskem.

Simpozij Das verspätete Nationwerden in Mitteleuropa, Stuttgart, 30. 11. -1. 12. 1992, referent **dr. Franc Rozman**, Das Nationwerden der slowenischen Gesellschaft im 19. Jahrhundert.

1993

Znanstveno posvetovanje Hrvaške akademije znanosti in umetnosti o delu Stjepana Radića, Zagreb, oktobra 1993, referent **dr. Janko Prunk**, Stjepan Radić in Slovenci 1918-1928.

Gradnikovi dnevi, Dobrovo v Goriških Brdih, 26. 11. 1993, referenti **dr. Ervin Dolenc**, Alojz Gradnik med literaturo in politiko 1882-1941, **mag. Aleš Gabrič**, Alojz Gradnik in povojna oblast, **dr. Bojan Godeša**, Alojz Gradnik v času tuje zasedbe 1941-1945.

Okrogla miza o šolstvu pod politično-partijskim drobnogledom, Maribor, 26. 11. 1993, referent **mag. Aleš Gabrič**, Temeljne značilnosti šolske reforme 1953-1962.

Mednarodni znanstveni posvet **Autoritäre und diktatorische Systeme in Ostmitteleuropa im 20. Jahrhundert**, Stuttgart, 29. in 30. 11. 1993, referent **dr. Franc Rozman**, Diktatura kot motivacija za državljansko vojno.

1994

Znanstveno posvetovanje Inštituta za novejšo zgodovino **Podjetništvo na Slovenskem**, Ljubljana, 19. 1. 1994, referenti **dr. Zdenko Čepič**, Podjetništvo in revolucija; **dr. Jasna Fischer**, Odprtost slovenske industrije v pred prvo svetovno vojno; **dr. France Kresal**, Slovensko podjetništvo v industriji; **dr. Žarko Lazarevič**, Podjetništvo v slovenskem kmetijstvu; **dr. Jože Prinčič**, Nadomestitev individualnega podjetništva z državnim v industriji, gostinstvu in obrti.

Mednarodna konferenca **Ustanovitev komunističnih režimov v vzhodni Evropi, 1945-1950: ponovna ocena**, organizatorja Ruska akademija znanosti in American Council for Learned Societies, Moskva, 29. - 31. 3. 1994, referent **dr. Jera Vodušek Starič**, Nastanek komunističnega režima v Jugoslaviji.

Znanstveni posvet Slovenske matice **O življenju in delu Dragotina Lončarja (ob 40-letnici smrti)**, Ljubljana, 21. 4. 1994, referenti **dr. Jurij Perovšek**, Lončarjevi narodni in politični pogledi v času med obema vojnama; **dr. Franc Rozman**, O življenju in delu dr. Dragotina Lončarja.

Javna okrogla miza **Trieste e l'Istria negli archivi sovietici: nuove relazioni, nuovi interrogativi**, organizatorja Il circolo di cultura istro-veneta "Istria" in inštitut Gramsci videmske pokrajine, Trst, 31. 5. 1994, referent **dr. Jera Vodušek Starič**, Novejša spoznanja iz jugoslovanskih in sovjetskih arhivov s stališča slovenske politike do tržaškega vprašanja po 2. svetovni vojni.

Simpozij **Dr. Karel Verstovšek**, Velenje, 9. 6. 1994, referent **dr. Ervin Dolenc**, Karel Verstovšek kot poverjenik za uk in bogočastje v Narodni in Deželni vladi v Ljubljani 1918-1920.

Mednarodni simpozij o avstroslavizmu, Celovec, 1. - 4. 7. 1994, referent **dr. Franc Rozman**, Avstroslavizem in socialna demokracija.

Znanstvena delavnica **Kmetstvo in socialna demokracija 1870-1914**, organizator International Institute of Social History, Amsterdam, 2. - 4. 9. 1994, referenta **dr. Jasna Fischer** in **dr. Franc Rozman**, Kmetstvo in socialna demokracija 1870-1914 na Slovenskem.

Konferenca zgodovinarjev delavskega gibanja, Linz, 13. - 16. 9. 1994, diskusija **dr. Franc Rozman**, stanje historiografije na Slovenskem po letu 1991.

Mednarodni simpozij **Semantics and Security: The Meaning of the Balkans**, organizatorja School of Slavonic and East European Studies in Center for Defence Studies univerze v Londonu, London, 21. - 23. 9. 1994, referent **dr. Jera Vodušek Starič**, The Case of Slovenia: A Historical Background.

Posvetovanje Slavističnega društva za Slovenijo o Edvardu Kocbeku, Videm ob Ščavnici, 23. - 24. 9. 1994, referent **dr. Tone Ferenc**, Kocbekovi dnevniki iz vojnih let 1941-1945 kot zgodovinski vir.

27. zborovanje slovenskih zgodovinarjev, Ljubljana, 29. 9. - 1. 10. 1994, referenti: **dr. Zdenko Čepič**, Agrarna reforma in politika, **dr. Ervin Dolenc**, Slovenska kulturna politika v Kraljevini SHS 1918-1929; **dr. Bojan Godeša**, "Našega sovražnika predstavlja 'inteligenca' Ljubljane." Italijanski okupator in slovenski izobraženci; **mag. Boris Mlakar**, Domobranska prisega; **dr. Jurij Perovšek**, Slovenski liberalci in Jugoslavija. Nacionalna politika liberalnega tabora v letih 1918-1929.

Mednarodno posvetovanje SAZU **Slovinci in država**, Ljubljana, 9. - 11. 11. 1994, referenti **dr. Tone Ferenc**, Oblikovanje slovenske (federalne) države 1941-1945; **dr. Jurij Perovšek**, Slovenska državna volja v prvem desetletju jugoslovanske krize; **dr. Janko Prunk**, Avtonomistično-federativni pogledi in prizadevanja za njihovo uveljavitev pri Slovencih 1929-1941; koreferenti **dr. Ervin Dolenc**, Narodna dilema pri slovenskih intelektualcih v prvi Jugoslaviji; **dr. Bojan Godeša**, Izza kočevskega zbora - vzroki za sklic; **mag. Damijan Guštin**, Vojaška organizacija slovenskega prostora v 20. stoletju in vprašanje slovenske vojske; **dr. France Kresal**, Oblikovanje slovenskega gospodarstva v okviru Jugoslavije; **dr. Jože Prinčič**, Mesto Slovenije v procesu industrializacije federativne Jugoslavije.

Posvetovanje Arhivskega društva Slovenije, Radenci 10. - 12. 11. 1994, referent **dr. Žarko Lazarevič**, Zadrugištvo v Sloveniji v dobi kapitalizma.

1995

Znanstveno posvetovanje Inštituta za novejšo zgodovino in Zveze ekonomistov Slovenije **Stoletje gospodarskih sprememb in prelomnice 1918-1945-1991**, Celje, 8. 3. 1995, referenti: **dr. Zdenko Čepič**, Spreminjanje lastništva zemlje po drugi svetovni vojni (Agrarna reforma med političnim in ekonomskim); **dr. Jasna Fischer**, Slovenska gospodarska bilanca ob vstopu v prvo Jugoslavijo; **dr. France Kresal**, Socialna politika v Sloveniji do druge svetovne vojne; **dr. Žarko Lazarevič**, Obrat proti jugu: ukrepanje ob vstopu v jugoslovanski gospodarski prostor; **dr. Jurij Perovšek**, Slovensko gospodarstvo v času prevrata leta 1918; **dr. Jože Prinčič**, Podržavljenje zasebnega premoženja v Sloveniji po drugi svetovni vojni

Mednarodni znanstveni posvet **La guerra partigiana in Italia e in Europa**, Brescia, 22. - 24. 3. 1995, referent **dr. Tone Ferenc**, I partigiani nei Balcani. Il caso Jugoslavo.

Mednarodno znanstveno posvetovanje **Celjsko gimnazijsko vprašanje 1895-1995**, Celje, 19. - 20. 4. 1995, referent **dr. Andrej Studen**, Posledice gimnazijskega vprašanja na zaostritev slovensko-nemških odnosov v Celju na prelomu stoletja.

Okrogla miza **Narodnoobrambno gibanje primorskih Slovencev 1918-1947**, Nova Gorica, 21. 4. 1995, referent **mag. Boris Mlakar**, Nekateri vidiki odnosa vodstva slovenskih protirevolucionarnih sil do primorskih Slovencev.

Letno srečanje politologov Interesna združenja in lobiranje, Portorož, 26. - 27. 5. 1995, referent **dr. Zdenko Čepič**, Zveza slovenskih agrarnih interesentov - način interesnega združevanja slovenskih kmetov med svetovnjima vojnama

Seminar slovenskega jezika Filozofske fakultete, okrogla miza **Primorski Slovenci pod fašizmom**, Ljubljana, 11. 7. 1995, referent **mag. Boris Mlakar**, Nekateri značilnosti vojnega časa 1941-1945 na Primorskem.

Znanstveno posvetovanje Slovenske matice **Slovenska trideseta leta**, Ljubljana, 20. - 21. 9. 1995, referenti **dr. Ervin Dolenc**, Slovenski izobraženci v tridesetih letih in njihove delitve; **dr. France Kresal**, Industrija, obrt in gospodarska politika, **dr. Žarko Lazarevič**, Slovenci v tridesetih letih: prebivalstvo, družba, gospodarstvo; **dr. Jurij Perovšek**, Slovenci in Jugoslavija v tridesetih letih; **dr. Janko Prunk**, Liberalni tabor med Ljubljano in Beogradom; **dr. Anka Vidovič-Miklavčič**, Vloga in organiziranost mladine v jugoslovanskem delu Slovenije v letih 1929-1941.

Mednarodni znanstveni posvet Zveze zgodovinskih društev Slovenije **Slovenija v letu 1945**, Ljubljana, 27. - 28. 9. 1995, referenti **dr. Tone Ferenc**, Priprave na konec vojne; **dr. Aleš Gabrič**, Leto 1945 in slovenska kultura; **dr. Bojan Godeša**, Izobraženci v letu 1945: od pričakovanj do stvarnosti; **mag. Boris Mlakar**, Domobranstvo in konec vojne; **dr. Jože Prinčič**, 1945 - obnova in začetek gospodarske preobrazbe; **dr. Jera Vodušek Starič**, Prevzem oblasti od osvoboditve do volitev - obračun.

Osrednja ameriška konferenca o slovanskih študijah (AAASS), Washington, DC, 26. - 29. 10. 1995, panelna razprava **Druga svetovna vojna v Sloveniji: različni pogledi in izkušnje**, referentka **dr. Jera vodušek Starič**, Druga svetovna vojna v Sloveniji: kontroverze v zgodoviniopisju.

Mednarodno znanstveno posvetovanje **Goriška jeseni 1943**, Gorica, 30. 11. 1995, referent **dr. Tone Ferenc**, Partizanska vojaška in civilna uprava v Slovenskem primorju jeseni 1943.

Mednarodno znanstveno posvetovanje **The Political Structures of Central Europe**, Dunaj, 24. - 25. 11. 1995, referentka **dr. Jera Vodušek Starič**, The Significance of Elections to the Constitutional Assembly in Yugoslavia in November 11, 1945 for the Political Future of the Balcan Region.

1996

Okrogla miza Inštituta za novejšo zgodovino in Zveze zgodovinskih društev Slovenije **Žrtve druge svetovne vojne**, grad Snežnik, 21. 5. 1996, referenti **dr. Tone Ferenc**, Možne poti do skupnega števila smrtnih žrtev druge svetovne vojne na Slovenskem; **mag. Damijan Guštin**, Žrtev kot objekt in subjekt vojne (Slovenski tisk o žrtvah v letih 1941-1945); **mag. Boris Mlakar**, Epuracija in povojne žrtve v Zahodni Evropi.

Mednarodni znanstveni posvet **150 let železnic na Slovenskem**, Celje, 30. in 31. 5. 1996; uvodni referent **dr. Andrej Studen**, Prihod južne železnice v naše dežele.

Mednarodni znanstveni posvet **Die Regionen des ehemaligen Habsburgerreichs und ihre heutigen Wirtschaftsbeziehungen**, Dunaj, 12. In 13. 9. 1996, referenta **dr. Žarko Lazarevič** in **dr. Jože Prinčič** (skupaj z dr. Petrom Vodopivcem), Gospodarski stiki Slovenije z državami naslednicami avstroogrške monarhije.

Mednarodni znanstveni posvet **Cerkev in družba na Goriškem ter njih odnos do vojne in osvoboditve**, Gorica, 26. - 28. 9. 1996, referenta **dr. Tone Ferenc**, Položaj cerkve in duhovščine na Slovenskem pod nemško in italijansko okupacijo; **mag. Boris Mlakar**, Slovensko osvobodilno gibanje na Goriškem.

28. zborovanje slovenskih zgodovinarjev, Bled, 26. - 28. 9. 1996, referenti **dr. Ervin Dolenc**, Turizem v slovenskih hribih in gorah; **dr. France Kresal**, Zdraviliški turizem; **dr. Andrej Studen**, Iz avanturizma v turizem.

Mednarodna konferenca **Forum Bled From the Global to the Roots**, Bled, 13. - 15. 10. 1996, vabljeni diskusija na okrogli mizi **National Identity vs. "Global Village"** **dr. Jasna Fischer** *The Historian in Search of a Synthesis between national and general History*.

Znanstveni posvet o dolenskem srednjem in višjem šolstvu, Novo mesto, oktober 1996, referent **dr. Aleš Gabrič**, Slovenske gimnazije po drugi svetovni vojni.

XVII. posvetovanje Arhivskega društva za Slovenijo, Koper, 25. 10. 1996, referent **dr. Tone Ferenc**, Uporabnikova izkušnja iz arhiva.

Znanstveni posvet o življenju in delu Božidarja Borka, Ormož, 24. - 26. 10. 1996, referenta **dr. Ervin Dolenc**, Med slovenstvom in jugoslovanstvom - Borko in kulturna politika med svetovnjima vojnama; **dr. Aleš Gabrič**, Borko v času ideološke nestrpnosti.

Letna konferenca Ameriške zveze za pospeševanje slavističnih študij, Boston, 14. - 17. 11. 1996, referent **mag. Boris Mlakar**, Novi dokumenti ter nova presoja odporniškega gibanja in revolucije v Sloveniji 1941-1945.

Znanstveni posvet Znanstvenega inštituta Filozofske fakultete, Društva T.G. Masaryk in Anthroposa **Intelektualci in sodobnost**, Ljubljana, 12. 12. 1996, referent **dr. Bojan Godeša**, Druga svetovna vojna in slovenski izobraženci

1997

Sociološka delavnica **Posameznik in družba**, Kamnik, 17. 4. 1997, referent **dr. Andrej Studen**, Iz drobnih posameznosti spisane zgodbe.

Mednarodni simpozij **Slovenska mesta od srede 19. stoletja do prve svetovne vojne**, Maribor, 8. - 10. 5. 1997, referent **dr. Andrej Studen**, Nekaj drobcev iz ljubljanskega vsakdanjika pred prvo svetovno vojno.

Svetovni simpozij o urbanih simbolih in ritualih **Urban Symbolism and Rituals**, Ljubljana, 25. - 28. 6. 1997, referent **dr. Andrej Studen**, The Symbols of Progress.

Okrogla miza **Slovensko pesništvo upora 1941-1945**, Semič, 6. 9. 1997, referent **dr. Aleš Gabrič**, O literarnem aktivizmu, partizanski brezi in cenzuri.

Mednarodno znanstveno posvetovanje **Pariška mirovna konferenca, nova jugoslovansko italijanska meja in priključitev Primorske k Sloveniji**, Koper, Nova Gorica, 25. - 27. 9. 1997; referenti **dr. Aleš Gabrič**, Slovenske kulturne ustanove med kulturnim in političnim poslanstvom; **mag. Boris Mlakar**, Problem zahodne meje pri Slovencih 1941-1945. Proti-revolucionarni tabor; **dr. Nevenka Troha**, Primorska duhovščina in njen odnos do novih slovenskih meja.

5. mednarodno študijsko posvetovanje **Meščanstvo v habsburški monarhiji - 5. Internationale Studientagung Bürgertum in der Habsburgmonarchie. Meščanstvo na območju nekdanje habsburške monarhije je po letu 1918 - Bürgerlichkeit auf dem Gebiet der ehemaligen Habsburgermonarchie nach 1918**, Celje, 1. - 4. 10. 1997; referenti **dr. Žarko Lazarevič**, Vzpon in zaton podjetniškega meščanstva v Sloveniji (1918 in 1945) - Aufstieg und Untergang des Unternehmer - Bürgertums in Slowenien in der Zeit von 1918 bis 1945; **dr. Jurij Perovšek**, Idejni, socialnogospodarski in narodnopolitični nazori slovenskega meščanstva v času med svetovnima vojnama - Ideologische, soziale und nationalpolitische Ansichten der slowenischen Bürgertums in der Zwischenkriegszeit (1918-1941); **dr. Andrej Studen**, Ljubljanski stavbni podjetnik Matko Curk (1885-1953) in njegova družina - Der Laibacher Bauunternehmer Matko Curk (1885-1953) und seine Familie.

1998

Mednarodni posvet **Region und Umbruch**, Graz, 26. - 27. 3. 1998, referent **dr. Jurij Perovšek**, Die Slowenen in der Umbruchzeit im neuen jugoslawischen Staat 1918-1929.

Mednarodni znanstveni posvet **Slovenija 1848-1998: iskanje lastne poti**, Maribor, 16. - 17. 4. 1998, referenti: **dr. Žarko Lazarevič**, Preobrazbe slovenske gospodarske podobe v drugi polovici 19. stoletja in v 20. stoletju; **dr. Jurij Perovšek**, Jugoslavija - pričakovanja in realnost; koreferenti: **dr. Ervin Dolenc**, Leto 1918 kot kulturna prelomnica; **dr. Aleš Gabrič**, Vloga intelektualca kot političnega subjekta v enostrankarskem sistemu; **dr. Bojan Godeša**, Osvobodilna fronta slovenskega naroda med posebnostjo in jugoslovanskim razvojem; **Mateja Režek**, Ustavna reforma leta 1953 in nacionalno vprašanje.

Mednarodni posvet **Josip Agneletto, slovenski kulturnik in politik v Istri in Trstu**, Trst, 18. 4. 1998, referent **dr. Nevenka Troha**, Odnos KPS in "Babičeve" KPSTO do Slovenske demokratične zveze v času po sprejetju resolucije IB (1948-1960).

Okrogla miza **Državljeni Republike Slovenije**, Tinje, 8. 5. 1998, referent **dr. Jože Prinčič**.

Okrogla miza Mestnega muzeja Ljubljana o **spominih kot zgodovinskem gradivu**, Ljubljana, 14. 5. 1998, referenta **dr. Zdenko Čepič** (tudi vodja okrogle mize), Spominska literatura za obdobje po 2. svetovni vojni, **mag. Damijan Guštin**, Spomini na osamosvojitve Slovenije.

Znanstveni posvet **Gospodarske krize in Slovenci**, Ljubljana, 21. 5. 1998, referenti: **dr. Jasna Fischer**, Prebivalstvo in gospodarske razmere do prve svetovne vojne; **dr. France Kresal**, Gospodarska kriza 1929-1933; **dr. Žarko Lazarevič**, "Naravni individualni egoizem" - gibalno gospodarskega razvoja (Videnja ekonomske svobode posameznika med veliko gospodarsko krizo tridesetih let); **dr. Jože Prinčič**, Konec mita o jugoslovanskem gospodarskem čudežu - zastoj v slovenskem gospodarstvu 1960-1964.

Mednarodni kulturno zgodovinski simpozij Modinci, Ptuj 30. 6. - 3. 7. 1998, referenta **dr. Žarko Lazarevič**, Spremembe demografskih struktur v panonskem prostoru kot posledica industrializacije; **dr. Andrej Studen**, Etnična (nacionalna) struktura spodnještajerskih mest in trgov 1880-1910.

30th National Convention of American Association for the Advancement of Slavic Studies, Boca Raton, Florida, ZDA, 24. - 27. 9. 1998, referent **dr. Aleš Gabrič**, Cultural activities as Action na okrogli mizi Slovenia in Eighties: new Research Evidence.

Posvet **Istra 1943, Pazinski memorial**, Pazin, 20. 9. 1998, referent **mag. Damijan Guštin**, Razvitak slovenske partizanske vojske u južnim slovenskim područjima u drugoj polovini 1943 godine.

18. posvetovanje Arhivskega društva Slovenije, Gozd Martuljek, 7. - 9. 10. 1998, referent **dr. Andrej Studen**, Računalniška obdelava podatkov popisov prebivalstva Ljubljane iz let 1869-1910.

Strokovni kolokvij **50 let volilne pravice žensk**, Ljubljana, 15. 10. 1998, referentki **mag. Vida Deželak-Barič**, Vloga in položaj žensk na Slovenskem v narodnoosvobodilnem boju in revoluciji 1941-1945; **dr. Nevenka Troha**, Vstop Primork v politiko.

XXIX. Zborovanje slovenskih zgodovinarjev, Izola, 22. - 24. 10. 1998, referentki **Mojca Šorn** in **Tadeja Rihtar Tominšek**, Predstavitev projekta nacionalne zbirke Žrtve druge svetovne vojne in zaradi nje v Sloveniji; **dr. Nevenka Troha**, Genocid ali kaznovanje fašističnih zločinov: kdo so bili usmrčeni maja 1945 v Tržaški pokrajini.

Posvet Slovenske Matice **Narodna vlada, država SHS in slovenske zamisli o prihodnosti pred letom 1918 in po njem**, Ljubljana, 18. - 19. 11. 1998, referenti **dr. Ervin Dolenc**, Slovenski intelektualci in avtonomizem (Slovenske predstave o jugoslovanske skupnosti okrog leta 1018); **mag. Boris Mlakar**, Lojze Ude in njegove kritike slovenske politike v dvajsetih letih; **dr. Jurij Perovšek**, Slovenska samostojnost v Državi SHS.

Okrogla miza Muzeja novejše zgodovine Celje **Leto 1918 v zgodovinskem spominu Slovencev**, Celje, 1. 12. 1998, referent **dr. Jurij Perovšek**, Slovenska državnost v Državi SHS.

